

Vallespir 14

REVISTA CULTURAL I LITERÀRIA

Editat pel Centre Cultural Català del Vallespir
Tercera Època · Tardor-Hivern 2018

Pere Verdaguer

Periodista i escriptor

5 euros

Carles Riba
Elegies de Bierville

Clara Pedrosa
País d'Art i d'Història

Llorença Loreto
Sant Guillem de Combret

Jordi Cabezas
Empordà i Vallespir

Revista Cultural i Literària

CONSELL DE REDACCIÓ

Andreu Balent
Martine Berthelot
Josiana Cabanas
Joan Pau Escudero
Joan Iglesias
Xavier Luna-Batlle
Enric Loreto
Margarida Planell
Gentil Puig-Moreno (Director)
Miquel Sargatal
Maria Teresa Sinyol

Edita:

Centre Cultural Català del Vallespir
2, carrer Pere Camó
66400 CERET
g.puig-moreno@wanadoo.fr
Portal: www.vallespir.cat
Telefon: 00 33.468.87.60.90
Mòbil : 00 33.644.87.33.44

Disseny i Maqueta:

Teresa Sinyol (Figueres)

Impressió:

Copylux - Arles del Tec

Portada:

Pere Verdaguer

Difusió:

Llibreries pàgina 31

Fotografies:

Alexandre Escudero
Sergi Montémont
PAHT

Il·lustracions:

M Teresa Sinyol
Joan Vilamala (Auca)

Correcció:

Joan Pau Escudero

Documentació:

Maria Grau (Univ. de Perpinyà)
Enric Loreto (Arles de Tec)

Suscripció: Revista + enviament:

Cat del Nord: 7€ /any

Europa: 10€ /any

Pagament per xec a l'ordre del
Centre Cultural Català del Vallespir
3, rue François Camps
66400 CERET

Correu del lector 14

Des de Figueres. Ja fa uns anys que rebo aquesta estimada revista vallespirenca, dirigida per l'incansable Gentil Puig. Me n'agrada molt el disseny gràfic que s'apropa vivament al lector facilitant-li la lectura i amenitzant-la amb les boniques imatges que la il·lustren. M'enamora, també, aquests articles escrits amb el català de més al nord, aquell que, fins ara ens resultava ben familiar a l'Alt Empordà i que, ara, ja hem gairebé perdut. És agradable veure ressuscitar les parles d'antany. Gaudeixo amb els relats breus, que mostren la destresa escriptural d'alguns dels autors que hi signen. També la part biogràfica resulta interessant, perquè hi ha molts prohoms vallespirencs (hi incloc les dones) que desconeixem i que la seva vàlua ha de ser difosa. Si quelcom trobo que hi manca, seria potser que ens arribin més articles literaris de les plomes dels vostres literats, o que parlin d'ells. La vostra literatura és també la nostra i ens plau enormement de tenir-ne constància.

Carme Pagès, poetessa.

Des de Boadella d'Empordà. Company lector, has trobat per casualitat aquest moment per llegir. Estàs en el lloc on no havies d'estar, i tens aquesta pàgina a les mans. Tens la sort d'haver obert la revista Vallespir. Deixa't seduir per una terra, on les boscúries de pi roig amaguen capelles romàniques; on ressona el martellejar de les fargues catalanes, i pasturen els bous transhumants entre les fonts, on s'havien refrescat els trabucaires. Vallespir d'artistes que ens han ensenyat a veure el Canigó cubista o fauve. Gràcies, Jean Paul Escudero, per apropar-nos el parlar bell de la variant septentrional de transició del català d'aquestes contrades germanes. Gràcies, Montse Cailà per aportar el testimoni de les dones i els homes que han treballat aquesta terra. Felicitats, Gentil per oferir-nos cada any aquesta revista literària i cultural extraordinària anomenada Vallespir.

Àngel Rodríguez, ensenyant i poeta

Des de Vilanant (Alt Empordà). La revista VALLESPÍR és una eina molt valuosa d'identitat, de cultura, de creació, de país. Conté la part més genuïna de tot el que som i del que ens agermana. Voldria agrair-vos, a tot l'equip de redacció i en especial a Gentil Puig, l'empena i el testimoni que us ha dut a oferir-nos aquesta publicació. He tingut el plaer d'escoltar Gentil Puig en una conferència sobre el Maig del 68, i he tingut el plaer de llegir-lo. El seu esperit i el seu tarannà jove, revestit de l'experiència que donen els anys, fa d'ell un home molt singular, un home que s'ha sabut envoltar d'un grup de gent de talent i de mèrit. Amb aquesta revista ens feu encara més proper un territori pròxim, el nostre també. La fictícia línia que han volgut imposar-nos com a frontera, gràcies a iniciatives com la vostra, es fon i desapareix en la germanor d'una identitat no només compartida, sinó comuna. Per tot això, gràcies VALLESPÍR.

Àngels Gardella, escriptora.

Des del Voló (Vallespir). Poder trobar i llegir una revista com aquesta s'ha d'apreciar molt. Les raons en són diverses. Primer punt: és en català. Vista la situació molt delicada del català a la Catalunya del Nord, és un repte difícil de portar. Malgrat tot, tossudament, el CCCV insisteix. Tossudament, perquè la revista s'ha instal·lat en el temps. Ja en sem al n°13 i al dotzè any d'existència. Això pel segon punt. Tercer punt: la revista és centrada sobre la nostra comarca, el Vallespir. Territori d'història, de cultura, d'economia, un espai de vida dins un marc natural excepcional que, potser, no sabem prou apreciar i respectar. El Vallespir és el nostre entorn quotidià i conèixer-lo millor ens enriqueix. El quart punt toca a la molt bona qualitat tant dels articles com de la presentació. Tanmateix, m'agradaria trobar-hi més coses del present, de la vida actual al Vallespir, unes evocacions dels futurs possibles. Igualment la revista podria intentar captar autors més joves aprofitant les línies bilingües que tenim a Ceret per exemple. Agraïments al CCCV per aquesta feina.

Verònica Bazià, professora.

SUMARI

Tardor-Hivern 2018

- 2** Correu del Lector:
V. Bazià, M. A. Gardella, C. Pagès i A. Rodriguez
- 4** Paraules del director

LITERATURA I POESIA

- 5** Elegies de Bierville
per Carles Riba
- 7** Retrats de Daniel Boix i Simone Serra
per Miquel Sargatal

HISTÒRIA DEL VALLESPÍR

- 10** Terres i gent de Prats Molló -2-
per Jean Paul Escudero
- 12** Relacions transfrontereres: Empordà i Vallespir
per Jordi Cabezas
- 14** El País d'Art i d'Història
per Clara Pedrosa

LA LLENGUA AL VALLESPÍR

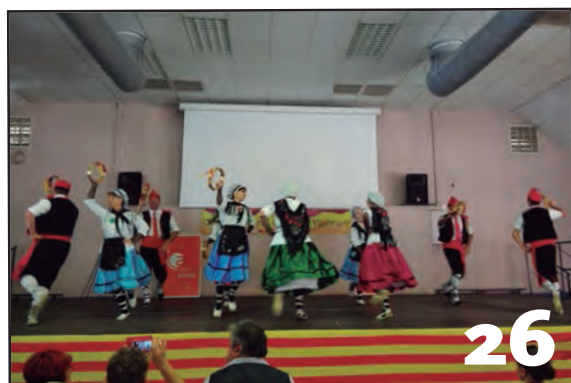
- 16** Homenatge a Pere Verdaguer
per Miquela Valls
- 18** El camí de Sant Jaume
per Joan Pere Vergès
- 20** Escrits dels alumnes bilingües de Ceret
per Sergi Montémont Vilar

LA VIDA I LA GENT DEL VALLESPÍR

- 22** El meu primer viatge amb l'ase
per Jaume Malart
- 24** Sant Guillem de Combret
per Llorença Loreto
- 26** 60è aniversari de l'Alegria d'Arles
per Maria Rosa Bouisset
- 27** El server i les serves
per Marcel Juanchich

CULTURES D'ARREU DEL MÓN

- 28** La Vall d'Aosta
per Gentil Puig
- 30** Notes de Lectura
- 32** L'Auca dels fets d'Octubre de 2017

PARAULES DEL DIRECTOR

Gentil Puig-Moreno

De bell antuvi, Vallespir presenta les excuses als seus lectors per un retard inhabitual en l'aparició d'aquest núm. 14. Ha estat per causes alienes a la nostra voluntat.

L'any 2017, i el primer semestre del 2018, haurà estat un temps cabdal per Catalunya. Car, el 27 d'octubre de 2017, el Parlament de Catalunya proclamava una República catalana, que només 6 hores després era anul·lada pel govern de l'Estat. D'ençà, les ciutadanes i ciutadans de Catalunya viuen unes hores dures i tristes.

Nogensmenys, una cosa és segura, mai Catalunya no havia provocat tanta expectació a Europa i al món, i mai no se n'havia parlat tant. Els uns, entusiastes i favorables a la independència i, els altres, inquiets i desfavorables. Passi el que passi, per tot plegat, els catalans hem de ser malgrat tot orgullosos de la situació creada.

De fet, la lluita pacífica per la llibertat i la democràcia del poble català ha mostrat un Estat espanyol, bloquejat, repressiu i sense idees, com també, la Unió Europea de Juncker, insensible i reticent, a trobar solucions satisfactòries a la seva demanda.

Nosaltres no sabem predir el futur d'aquest país, però és molt clar que no hi pot haver cap retorn enrere, i que el poble català continuarà cercant solucions democràtiques pel seu avenir, sobretot perquè té una llarga tradició democràtica, i una alta cultura del pacte, per vies sempre pacífiques.

Esperem, des d'aquest racó de país que és el Vallespir, el millor per Catalunya i que el seny de sempre pugui imposar-se a un comprensible arrauxament.

Comentem ara el contingut d'aquest núm. 14.

A la rubrica tradicional de literatura i poesia presentem la famosa obra, *Elegies de Bierville* de Carles Riba, un dels més grans poetes modernistes catalans, en què l'autor narra el dolor del seu exili

a França, després la derrota del 1939. A continuació, enllaçant amb l'actualitat vallespirenca, l'escriptor Miquel Sargatal ens ofereix dos retrats més, humorístics, de dos ciutadans nord-catalans.

A la rubrica Història tenim tres articles, el primer sobre terres i gent de Prats de Molló a càrrec de Joan Pau Escudero, el segon sobre la història recent de les relacions transfrontereres de Jordi Cabezas, ex-batlle de La Jonquera, i el darrer sobre *El País d'Art i d'Història*, entre el Vallespir i el Ripollès, de Clara Pedrosa.

Pel que fa a la llengua comptem amb tres articles. El primer, sobre Joan Pere Vergès d'Arles, autor d'*Arrels de Ferro* publicat el 2005. El segon és un homenatge a l'escriptor Pere Verdaguer per Miquela Valls, de Perpinyà. L'últim text és un recull de poesies realitzades pels alumnes de les línies-bilingües, recopilades per Sergi Montémont, professor a Ceret.

La nova rubrica sobre la vida comarcal vol difondre notícies i informacions sobre el Vallespir, com per exemple, la botànica de Marcel Juanchich, o la presentació de l'associació *Salvaguarda de Sant Guillem de Combret* per Llorença Loreto. També se celebra el 60è aniversari de *L'Alegria d'Arles* per Maria Rosa Bouisset.

Finalment, a *Cultures d'arreu del món*, en Gentil Puig presenta la història i les llengües de la Vall d'Aosta, una petita regió autònoma situada entre França i Itàlia comparable a la nostra Vall d'Aran. L'auca de la contraportada il·lustra *Els Fets d'Octubre de 2017*, gràcies al nostre amic rodolinaire de Manresa, Joan Vilamala.

Desitgem una bona lectura a tothom.

LITERATURA i POESIA

Les Elegies de Bierville

CARLES RIBA

Carles Riba i Bracons va néixer el 23 de setembre de 1893 a Barcelona, on va morir el 12 de juliol de 1959, a l'edat de 65 anys. És un gran poeta i escriptor català, que també va traduir autors europeus moderns com: Friedrich Hölderlin, Edgar Poe, Rainer Maria Rilke i Franz Kafka. A més, les seves traduccions clàssiques al català inclouen obres com *L'Odissea* d'Homer, les *Vides paral·leles* de Plutarc, i peces de teatre de Sòfocles i d'Eurípides. Entre les nombroses obres poètiques de l'autor destaquen *Estances*, escrites entre 1919 i 1930, *Elegies de Bierville* de 1943, *Salvatge cor* de 1952, *Del joc i del foc* de 1947, i finalment, *Esbós per a tres oratoris* de 1957.

Va estudiar dret i filosofia a la Universitat de Barcelona. L'any 1916 va casar-se amb la poetessa Clementina Arderiu (1889-1976), autora de *L'alta llibertat*, de 1920. L'any 1922, Riba va viatjar a Múnic per a estudiar amb el filòleg Karl Vossler. Durant els anys 20 va completar la seva formació clàssica viatjant a Itàlia i Grècia. Després va col·laborar amb Pompeu Fabra al *Diccionari general de la llengua catalana*, i va treballar a la *Fundació Bernat Metge*, dedicat als estudis i textos clàssics. L'any 1934, va ser lector de grec a la *Universitat de Barcelona*.

Al final de la Guerra Civil, l'any 1939, és quan escriu *Elegies de Bierville*, des de l'exili. Enfront de la barbàrie feixista, com molts altres, va haver de fugir de Catalunya a causa de les seves idees republicanes i catalanistes.

El 1943 va poder retornar a Barcelona i va treballar en les traduccions clàssiques a la *Fundació Bernat Metge*.

LITERATURA I POESIA

Elegies de Bierville (1)

*Súnion! T'evocaré de lluny amb un crit d'alegria,
tu i el teu sol lleial, rei de la mar i del vent:
pel teu record, que em dreça, feliç de sal exaltada,
amb el teu marbre absolut, noble i antic jo com ell.
Temple mutilat, desdenyós de les altres columnes
que en el fons del teu salt, sota l'onada rient,
dormen l'eternitat! Tu vetlles, blanc a l'altura,
pel mariner, que per tu veu ben girat el seu rumb;
per l'embriac del teu nom, que a través de la nua garriga
ve a cercar-te, extrem com la certesa dels déus;
per l'exiliat que entre arbredes fosques t'albira
súbitament, oh precís, oh fantasmal! i coneix
per ta força la força que el salva als cops de fortuna
ric del que ha donat, i en sa ruïna tan pur.*

ELEGIA II "Súnion!..." El "sagrat promontori d'Ate-
nes" d'un itinerari homèric, el "sublime promon-
toire" de Moréas, el promontori penjat sobre el
mar, batut per les onades, on els mariners
d'Àiax, en la tragèdia de Sòfocles, enyoren de tro-
bar-se "per saludar-hi la sagrada Atenes". És la
rocosa punta final de l'Àtica, que guarda l'entra-
da del golf Sarònic a l'una banda i del canal
d'Eubea a l'altra. Del seu cim estant, la vista s'es-
tén, meravellada, per sobre la mar de Mirto, des
de l'Àtica fins a les Cíclades i les muntanyes de
l'Argòlida. Pèricles hi construí un temple de
Posidó, del qual avui encara es drecen, sostenint
l'arquitrà, dotze columnes; alguna de les caigu-
des blanqueja i verdeja, baix, sota l'aigua densa i
neta. És aquest lloc únic, síntesi de moltes coses
pures, que en el meu exili se'm representava a la
memòria; talment com si m'aparegués entre els
arbres foscos de la vall de Bierville i m'hi reveiés
a mi mateix, el viatger feliç de dotze anys enrere.

(1) Carles Riba, *Elegies de Bierville* (1939-1941).
Barcelona: Óssa menor, 1951.

(PS. Han sortit
traduïdes al francès,
el 2017 (*Élégies de Bierville*)
per Jean-Claude Morera
a l'editorial Arfuyen de París.
<http://www.arfuyen.fr/elegies-de-bierville.html>)

Salvatge cor (2)

IX

*Llarga, com s'allarga la nit
de l'exiliat, quan el plora,
seu i estrany a la fosca vora,
un temps passat que fou delit,*

*ocupa el bosc esfereït,
d'on la flor i l'animal són fora,
una antiga crida sense hora;
l'oblit té mans i rostres i crit.*

*Reconec les salvatges festes
a què les potències celestes
inviten el míser i el foll:*

*quan, doblant-se en el déu que evoca,
es devora amb ell, mai sadoll,
a fil del conjur, boca a boca.*

Tannkes:

(Una tannka o haikú és una composició poètica japonesa.
Significa "poema curt". Carles Riba en fou un divulgador i
gran conreador.)

IV

*L'aigua brogia;
reia la primavera,
blanca com ella
i encara amb ulls mig closos
entre l'amor i l'alba.*

V

*La nit somia
riu avall de la lluna;
els morts, dins l'ombra,
comprenen les paraules
obscuras dels poetes.*

(2) Extret de: *Obres Completes 1*, Edicions 62, 1988, Barcelona

Joan-Daniel Boix

El catalanista

Miquel Sargatal, Arles

Havia jurat per Déu i tots els sants que mai més no parlaria francès. Ni una paraula, tret evidentment de situacions adverses on, vulgui o no vulgui, hauria de baixar del burro. Aquesta resolució l'havia presa una nit on s'havia quedat sol al pis, poc temps després del seu trasllat a Perpinyà. Acabava de tancar un llibre de l'Àlícia Marcet sobre la història de les terres catalanes del nord, quan, havent-se girat cap a la finestra esbatanada, va veure estrelles que brillaven damunt el Palau del reis de Mallorca. Sempre havia tingut força imaginació i s'il·lusionava amb gran facilitat, de manera que es va recolzar allà, a la finestra, i va deixar córrer la seva fantasia. Es va imaginar que era a l'època de Jaume II de Mallorca i la reina Esclarmonda, i, de cop i volta, la nit se li va fer més suau i fonda. Li va semblar d'un cop que estava passant a una altra dimensió, una dimensió gairebé metafísica (en realitat una impressió de mal explicar) : per poc hauria sentit els passos dels cavalls dels guàrdies sobre els empedrats del barri reial.

Això de Catalunya sempre havia anat força embolicat, en ell, amb la seva imaginació. Havia viscut de jove a Meaux. Els seus pares, que eren tots dos catalans del nord, feien de professors al liceu Charles Beaudelaire de la ciutat. Només tornaven a casa quan feien vacances a l'estiu. Quan passaven el pas de Salses, el nen, assegut a la part del darrere del cotxe, estirava el coll per albirar el Canigó i aleshores li semblava que travessaven una mena de pòrtic encantat (la Porta dels Països Catalans no existia, és clar) més enllà del qual començava un món diferent del tot. Un dia, travessant la « frontera » (així ho deia el pare), aquest li va explicar que els peixos que viuen a la part catalana de l'estany naden al revés dels altres, a la part occitana, i això va reforçar encara més la impressió que arribaven en un país encantat.

Aquestes anades i tornades contínues havien d'influir forçosament la consciència personal del xicot. És així que, molt aviat, va avorir la seva regió de l'Illa de França, on vivia la major part de l'any, « un món lleig i gris, on la gent té una vida de boig ». Més tard, quan va ser al liceu i on va anar enriquint els seus coneixements, va començar a parlar de París i la seva regió com si fossin el símbol d'aquella Europa del Nord que ara menyspreava tant, « una societat completament desorientada, que ha girat l'esquena a la

bellesa i la vida natural », mentre anava idealitzant cada cop més la terra catalana. Parlava d'aquesta com d'una terra d'excepció, una terra coronada de llum, vorejada pel Mediterrani, les aigües del qual duïen l'antic llegat de les velles civilitzacions del Sud. La seva imaginació el portava fins i tot a considerar-la com una part de l'antigua Grècia, una part que hauria estat exiliada al peu del Pirineu, on les epopeies de Verdaguer s'haurien substituït a les d'Homer, les tragèdies de Cerdà a les de Sòfocles i les obres de Mallol a les escultures de Fídies o de Praxíteles. Pel que fa als filòsofs, l'home es mantenia fidel a Plató. En realitat no coneixia cap autor de casa capaç de reemplaçar-lo i, a més a més, la seva teoria de les Idees s'acordava a la perfecció amb aquell intent de la seva imaginació de crear un món que no existia de debò. Encara ara, quan li tocava de travessar el pas de Salses per tornar a casa (havia de marxar molt sovint a París per motius professionals), allò del mite de la caverna se li presentava de cop a l'esperit, i aleshores tenia la impressió de sortir de les tenebres de la gran ciutat i respirar l'aire del cel.

Doncs sí, una nit s'havia jurat que mai més no parlaria francès. Vivia des de feia poc a Perpinyà i havia començat la seva vida de ciutadà català a Catalunya. S'havia adherit tot primer a Unitat Catalana i sovintejava als aplecs sardanistes; freqüentava cada setmana el Casal Jaume I i anava a fer compres a Auchan, perquè els cartells eren traduïts al català; els caps de setmana acostumava a anar cap al Sud, a Figueres o Banyoles, on s'havia fet companys amb això de les sardanes. Com que només es relacionava amb gent com ell, tret de la feina, és clar, s'imaginava, com el Cándid de Voltaire, que vivia en el millor dels mons (catalans) possibles.

Havent resolt aquesta qüestió de la seva catalanitat, se li plantejava un altre problema que li donava força maldecaps: el de les dones. Ho cal confessar, l'home mai no havia estat en gràcia amb el sexe femení i ara que s'apropaven els trenta cinc anys, li picava el cul i no acabava d'estar quiet. Finalment, va ser en ocasió d'un correfocs,

LITERATURA I POESIA

a Bao, que va conèixer la Natàlia. Era una moreneta ben plantada, amb uns ulls blaus com un cel tramuntanenc; però, com que tenia molta timidesa, li costava començar a relacionar-se amb gent nova. En Joan-Daniel, tampoc no era dels més atrevits, es va enamorar secretament de la minyona i així va passar un cert temps, com ho podeu pensar, abans que es deixessin d'històries i anessin al gra. Tot i que sigués filla del Riberal, la Natàlia no parlava català i això, és clar, en Joan-Daniel no ho podia passar per alt. De seguida es va fer molt insistent sobre aquesta qüestió de la llengua, tornant sempre a la mateixa cançó, que havien de parlar català, que el català era la llengua del país, que vivíem una alienació cultural, etc, i que de totes maneres era impossible, per ell, de transigir. La minyona, que no era tant de la flamarada, es va posar finalment a parlar com ell ho volia i, de nou, tot va anar bé en el millor dels mons possibles.

El dia on per fi es va arriscar a declarar-li els seus sentiments, la va estrènyer amb timidesa i li va dir fluixet, amb veu tremolosa : « Je t'aime » (en francès en el text, sí sen-

yor!). Caram! la passió l'havia fet desbarrar, sens dubte. Però, no passem tant a camades i mirem aquesta qüestió amb quatre ulls. He de fer-vos una confidència, que em costa bastant: quan li vénen ganes de fer l'amor i que, abraçant la Natàlia, es posa a acariciar-la i fer-li manyagues, a l'hora de lluirar-se a les delícies de l'amor, el nostre home es posa a parlar invariablament en francès. I encara que sigui desconcertant, sembla que no pugui fer altra-ment. És com si, per a ell, el català fos inapte a traduir el llenguatge de l'amor - però, xit! no ho crideu als quatre vents: s'ha de mantenir el secret. I sou una persona de confiança, veritat?

Per acabar us diré que, ara fa poc, la parella ha tingut un nin. En Joan-Daniel li ha volgut donar absolutament el nom de Magí. A la Natàlia, el nom no li agradava gaire; a més a més, mai no l'havia sentit enlloc, però, vaja! El cap i a la fi, prou que ha hagut d'abaixar el cap i capitular. De moment, la parella s'ha adreçat a l'administració francesa perquè el registre civil no li havia volgut reconèixer l'accent sobre la i de Magí. Ja veurem quin serà el judici del tribunal...

SIMONE SERRA

L'hússar o soldat petit de la República Francesa

La primera vegada que vaig tenir tractes amb ella, no va ser allò que se'n diu un bon record. M'apropava als deu anys i anava a l'escola primària d'Arles. MADAME SERRA, com li deïem aleshores, hi feia de mestra. Era una professora estricta, que no ens perdonava ni penes ni fatigues, una dona amb mà dura, desproveïda del tot de compassió i, per dir-ho clar, de gentilesa. S'havia donat per missió apostòlica educar salvatgets de la muntanya com nosaltres, i feia la seva comesa amb tanta consciència professional, amb tanta evident devoció quan ens passava el seu rosari de regles peludes (aritmètica, ortografia, gramàtica..), que hi havia forçosament algun gat amagat. Nosaltres rai, els alumnes, si bé endevinàvem que alguna cosa sortia del normal, no acabàvem de tremolar quan se'ns apropava.

La Simone Serra havia nascut el 1941, al mas Ratero, al terme de Tuïr. Els seus pares, que posseïen terres a la rodalia, feien de pagesos i la família anava prou bé. Havia passat la seva infància adelitant-se a l'aire i al sol, sota els presseguers i la polseguera dels marges. Més aviat sovint que poc, mostrava a la cara aquell somris que duu la mainada feliç, que tot ho veu amb uns vidres acolorits. Tanmateix portava d'amagat una ferida amarga que li venia de la mare, la qual demostrava una preferència marcada pel seu germà. Li faltava tendresa. Aquest, un minyonàs vuit anys més gran que ella, treballava a la masia, enllestint tanta feina com els obrers que treballaven a jornal, i la

xiqueta l'admirava tot morint-se de gelosia. Tal vegada, se li encongia al cor una punta d'abandó, una mena de denigració entristida i és clar, no sabia què havia de fer de tantes obscures emocions. Fins que un dia, va presentar a casa el seu butlletí escolar, que era excel·lent, i va poder comprovar els efectes positius que tenien els seus resultats sobre aquella dona de tan poques atencions. Li va veure pujar a les galtes un aire plenament satisfet, i la dona es va desfer en compliments, cosa que mai no havia fet fins llavors. La nena va quedar d'una peça, mentre se li entreobria una porta secreta, i va saber des d'aleshores com fer-ho per valoritzar-se als ulls de la mare.

El seu germà, en Joan-Llorenç, mai no havia fet res a l'escola : ell volia fer de pagès com el seu pare, i prou. La xiqueta es va posar doncs en el terreny escolar per atreure l'atenció de la mare. I prou que això va funcionar. La Simone es va convertir en una alumna model, la qual cosa significava, a l'època, que calia integrar el sistema escolar que feia una guerra a mort contra el català, perquè se'l considerava com un vil patuès. A casa, és clar, tothom parlava la llengua dels avis, i la nena va haver d'esgotar aquesta font on rajava l'idioma del país, per permetre a la llengua francesa d'escolar-se al seu torn. Així va ser que, quan es va fer gran i va exercir de mestra, la Simone Serra va anar prosseguint naturalment aquesta guerra contra el català que li havien transmès. Aquesta guerra, sí que la va

fer sense escrúpols ni consideració per la seva procedència catalana, i aquest menyspreu per si mateix, aquesta falta d'amor del que és propi que determinava la seva manera de fer classe; sentíem nosaltres, els alumnes, i segur que ho enteníem d'aquesta manera quan dèiem que la *madame Serra* era una mestra dolenta.

Tinc memòria d'una historieta que pot donar una idea d'aquelles batalles diàries que lliuraven els mestres contra aquests toixos que sembraven el francès amb catalanades grolleres. Aquestes batalles, poc que les hauria blasmades l'abat Grégoire en el seu temps. Un dia, la *madame Serra* ens va demanar d'escriure una redacció on s'havia de contar una diada passada en família. A casa, teníem un oncle que feia de vinyater al pla del Rosselló. Ara bé, un diumenge, a entrada d'hivern, havíem baixat a Vilamulaca amb els pares per ajudar-lo a la vinya, on sempre hi havia un munt de feina. I doncs jo, tranquil, vaig explicar a la redacció amb tota la sinceritat del món que « nous étions allés *pouder* » a la vinya de l'oncle ; i clar, com que era un treball penós i que tota pena mereix consol, « le soir, j'avais mangé de *bonne gane* et j'avais dormi *planer* ». Aquella dona es va enfurismar i, al moment de tornar-nos les còpies, després d'haver llegit la meua prosa a la classe, ens va fer un sermó assassí en el qual explicava que s'havia d'anar a l'encalç dels termes catalans, que variaven de totes maneres d'un poble a l'altre, i que el català era només un patuès no comparable del tot amb la bella llengua de Molière. Aquell dia sí, que vaig rebre, als nassos dels companys, una mala humiliació. Encara me'n recordo.

La Simone Serra se m'ha presentat de nou a la memòria gairebé 50 anys després d'aquesta anècdota, amb motiu de l'assumpte a la premsa de la gran regió Occitània. Un bon matí, mentre llegia el Correu dels Lectors, al diari *l'Indépendant*, em vaig trobar amb un article signat per l'antigua mestra, Simone Serra. Tot llegint-lo, se'm va fer present aquella rigidesa de cor i d'esperit que havia patit durant tot l'any a la seva classe de CM1. No puc estar-ne de citar uns extractes. El text començava així :

«Ja està bé! Els responsables polítics, siguin de dreta o d'esquerra, ens empenyen de debò amb les seves manifestacions contra el nom de la nostra Regió. Hem de plantar cara a esdeveniments molt més tràgics¹ ara, i la premsa local només ens atabala amb això dels catalanistes. Sembla que aquesta gent s'hagi oblidat el sentit profund de la paraula « democràcia ». Si hi ha hagut 204 000 votacions sobre els 5,6 milions d'habitants, és que 5,396 milions han considerat que aquesta consulta no era d'allò més important. Els dirigents de la regió han tingut raó de ratificar la tria dels qui van votar. [...] Ara bé, no tinc cap xifra oficial, però sembla clar que els catalans de soca-rel són minoria ara als Pirineus Orientals, amb la instal·lació massiva de jubilats vinguts de França endins. Però els catalans, si més no alguns d'aquests, es comporten com si el país els pertanyia. Un dirigent famós, que ara ha passat a millor vida, va dir un dia al meu marit : « Sí, però tu no ets d'aquí! » (el meu marit és originari de París). Aquest li va contestar: « I tant ! ja que sóc a França ». És imprescindible comprendre que el nostre bonic país té per origen la migració i el mes-

tissatge, i això continuarà, etcètera. », el text es perdia en tòpics sense interès.

El que més em va colpir d'aquestes paraules, no és tant la solta discutible dels arguments com aquesta sequedat de cor, aquesta enemistat respecte al català, que fan que aquesta senyora estigui tant profundament allunyada d'ella mateixa. I vaig pensar de seguida en allò del gat amagat de la meua infància, perquè alguna cosa sortia del normal una vegada més. Aquest rebuig de la catalanitat que ara demostrava, sempre havia anat lligat amb un sentiment de pobresa i mancança d'amor que li venien de la mare. Fet i fet, se sentia tan poc apreciada que no podia viure la seva naturalitat: sempre havia d'afegir alguna millora al que deia o feia, per *convencere's* del seu valor propi. I doncs sí, rebutjava el català, perquè els mestres li havien ficat al cap que era una cultura grollera per gent grollera, i ella volia demostrar la seva qualitat. Mai de la vida no s'havia adonat de quina manera la perjudicava una actitud semblant. És ben cert que els trastorns de la vida personal ens poden portar al desastre, fins a odiar-nos a nosaltres mateixos, gairebé sense adonar-nos-en.

¹ L'autora fa referència als atemptats terroristes del 2016.

Terres i gent de PRATS DE MOLLÓ 2

per Jean Paul Escudero

Tornem a presentar fragments significatius de les “Notas de actes que se troben a case del Boix ab pergamins” (els primers es van publicar al número 13 de la revista Vallespir). Amb ortografia afrancesada, es recullen aquí documents d'èpoques diferents i memòries personals d'Andreu Planes, un home que visqué, sembla, a la segona meitat del segle XVIII i principi del XIX. Les úniques modificacions aportades al text són les majúscules, la puntuació i els accents més notables que quasi sempre falten a l'original.

Sota la vestidura de la ortografia francesa, el text amaga una gran riquesa lingüística. La mostra següent complementa la del número anterior d'aquesta revista.

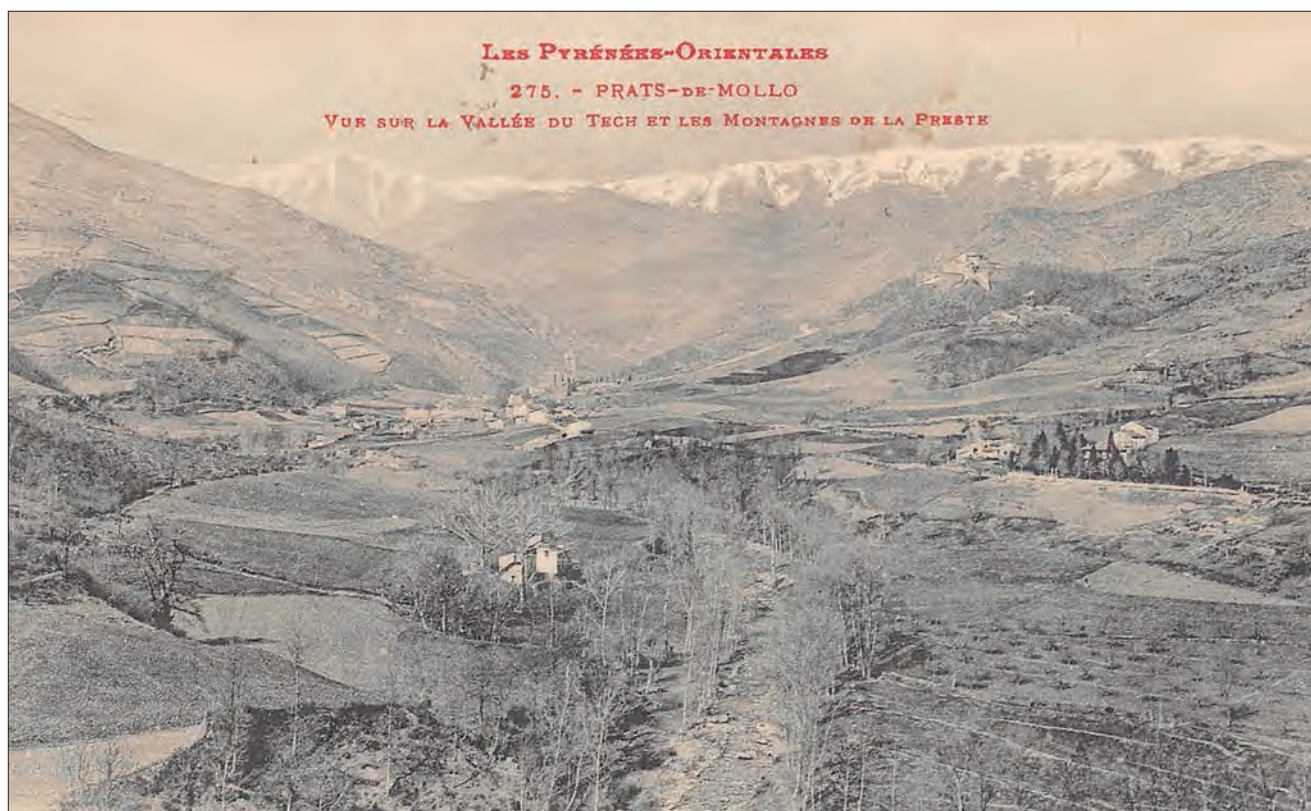
Morfologia i sintaxi: El verb ésser té *som* a la primera persona – la forma pròpia de l'angle nord-est de Catalunya i les Balears – i apareix com a auxiliar *som vist* (he vist). Haver conserva *abem* (havem) a la primera persona del plural en comptes de *hem*. Anar manté *vas* = vaig. L'obligació s'expressa amb tenir de *se tingueren de enterrar a la iglesie*. Un pronom pot precedir un gerundi, recordant el francès *se crevent tot permes* (creient-se tot permès).

Lèxic català: *canne* (cana) = mida (incerta, superior a 1,5m i inferior a 2m), *conroar* (conrear) = cultivar, *diligències* = gestions, *encan al rabaix* = venda pública (encant) rebaixant el preu, *iglesie* (església) aquesta forma d'origen discutit i avui considerada incorrecta es troba ben documentada al Vallespir – a vegades escrita *iglesi* – des del

segle XVII; *llaurivol* = de bon llaurar, *mongie* (mongia) = col·lectivitat de monjos?, *paltrets* (pertrets) = eines destinades a una obra, *paÿrer* (peirer) un occitanisme antic i arreladíssim en català del nord sinònim de paleta, *prebere* (prevete) = capellà, *quarteres* = mesura de capacitat per grans a prox. 70 litres; *rocater* = lloc abundant de roques.

Interferències lexicals: la presència del francès, probablement deguda al bilingüisme de l'autor del manuscrit, es manifesta en l'àmbit jurídic i administratiu i més enllà, *affaires* (afers), *agir* = actuar, *cabinet* = recambró o comuna ?; *corvée* = treball col·lectiu, jova; *entreprendre* = emprendre, *entrepreneur* = empresari, *demoiselle* = senyoreta, *intendant* = antic funcionari administratiu, *malor* = desgràcia. Entre totes aquestes formes d'aspecte gal·lic s'amaguen coincidències evidents amb l'occità.

Del castellà finalment, només recollim dos mots *antes* = abans, antigament, i *empego* (empeño) = deute.

...” Als 20 de janer 1765 se a entregat a tots los particulars de Prats de Molló que la inundatio dels 16 8bre 1763 abia portat ningun dany, la sume de 12500 que lo rey abie accordat no tant solament a Prats pero a tote la provincie de Rosselló part tocant per lo dany que abie portat a cade hu verificat per experts.

... El dia 25 de décembre de 1772 a las cinq del matí la terre tremolà, y hagué parets esquerdades y casas malposadas. Eix terretremol va fer secar y perdre les fonts del Ca y la del Bull. Abem passat afins 1772 sens tenir cimiteri. Lo veïnat de la Preste demanà al senyor bisbe la permissio de benehir un bocí de terre contre la iglesie de St Isidro de la Preste, y lo veïnat de la Persigole y St Salvador se tingueren de enterrar a la iglesie de St Salvador ab prou treball de fer los clots, pus se trobà tot penya ferme. En fi lo Rnt [= reverent] Francisco Valls dexà la cure y fou provehit lo Rnt Lluís Vidal [l'any?] 1772 y per sas instancies y diligencies reiterades vehent que no y abie llum a poder sollicitar las lletres patentes, va entreprendre de commensar la case curial, en procurant une cambiere de terre ab la case de Martí y nosaltres, la qual vas [= vaig] cambiar canne per canne al capdevall del camp de la Belle pesse tinent de las terres de la masade de la Portelle y la terre ahont se es fete la case y sementerí ere tot [...] morte que no aurie portat may ningun fruit y fer per corvee voluntarie los treballs, saber que Ribes, Commamale, Aspar y jo Andreu Planes donariem los enfustaments y pagariem la ferramente y teules y los payres [= peirers] y fustés y en consequencie los altres treballs, los restants habitants o farien per corvee voluntarie y en consequencie se donà a preu fet a lo encant al rabaix lo die 16 maig 177. a Joseph Boër payrer de la ville de Prats de Molló. Al carrech per nosaltres de tenir tots los paltres a peu d'obre.

Comamale y Ribes abent sempre negligit no sols de portar llur [...] de paltres pero també las pagas [que] se abien convingudes ab lo dit entreprenor, aquest va dexar lo treball, la case se trobant las parets fetes, y de quatre parts tres coberte de teules y lo sostre de las cambres, cabinet y rabost, y en exa epoche Joseph Boer [morí?] y lo Rnt Lluís Vidar (sic) va dexar la cure per son malor per pendre lo benefici de la mongie [a la?] com.tat [= comunitat] eqlesiàstica que ly [causà?] un procés ab lo prior del monastir d'Arles que ly costà més de 5000 # y lo perdé...

Acte rebut per Antoni Anglade nottari de Prats de Molló. En lo 1590 Rafel Xatart feu empegno de la tenencie de terre anomenade al Bach del Grexer dependent de la masade de Grafull y lo 1593 vengué lo dret a Arnau Ponsole treballador de Prats de Mollo. Arnau Ponsole feu vende de dite pesse de terre a Marie Elene muller de Esteva Elene brasse [= bracer] de Prats de Molló. Acte rebut per Joan Miquel Guanter nottari de Prats de Molló als 13 7be 1606. Marie Elene feu hereter Joan Elene son fill prebere, y dit Joan Elene feu heretere ab son ultim testament a Anne Guiu muller de Domingo Guiu sastre de Prats de Molló. La dite Guiu feu vende a Onofre Planes mon vasavi la sobredite pesse de terre. Acte rebut per Joan Santgerma nottari de Prats de Molló als 3 mars 1671. Abuy se anomena lo bach del Grexer o lo bach de Grafull y antes se anomenave lo bach den [Guiu?] de continentie de cent quarteres de sembradure, partide rocat y partide llaurívol, y la mes grand partide se trobabe Bosch allavons que a penes se llaurava en aquell tems la desene part de la sobredite continencie per los socs y llenya perdude que jo y som vist encare en tems de ma juventut, comfrontant de orient ab unes rocas que se troben al capdevall dels prats de Grafull ahont y a une paret de pedre [seca?] y dues creus a un petit roch ferm y las rocas se anomenen roca Gatone, de mitjdie ab lo serrat que abuy se anomena lo serrat de las Agulles abuy possehit per Jaume Hortet y terres de la masade de la Plane abuy possehides per la Sre Theresa Trinxarie y terres del dit Jaume Hortet anomenat la jasse del Bach per abans de la demoiselle Martí, las quals lo dit Hortet a comprades a la Republique per la emigratio de la sobre dite Martí, de ponent ab terres den Preste abuy possehides per Rafel Commamale mitjensat lo comal de las Collanes, de tremontane ab la ribere del Tech, las quals comfrontations se troben axi matex portades en tots los actes cy dessus anunciats. Tant lo dit Onofre Planes mon vasavi com també sos hereters afins 1798 seguide de la revolutio que a ruinat la France tant en lo spirital com per lo temporal que ningu no abie molestat ny inquietat en la possessio ny al masober ny a nosaltres. Mes [l'any] 1798 dotze o quinze particulars de la Preste y de la Clapere baix anomenats, imbibits per alguns dolents patriotes de la ville de Prats de Molló de una perniciose llibertat, se posaren a conroar lo millor cantó de la sobredite propietat al comfront de la propietat de la Sre Theresa de la Trinxarie y de Jaume Hortet anomenat la Jasse del Bach per la regonexensa del 1716 fete al Rey per lo Sr Marti se crevent tot permes per [la?] nove revolutio de inquietar los propietaris, enva los representàrem que no posquian pas ignorar la pocessió que ne teníam pus tots ells matexos abian vist y els matexos y abian treballat per compte del masober de Grafull y per nosaltres y que no abian vist may que que altrás agessen conroat ny treballat a dite propietat a menos per lo masober de Grafull tot axò fou inutil nos fou forçós den venir a la juridictió de pau o conciliació. Sent axi commensàrem de fer assignar a comparexer a la audiencia del jutje de pau los anomenats Cosme Matheu y Phelip de los als quals no volgueren tampoch consiliarse y respongueren que nosaltres teniem també lo dret de aber conroat a las terres communes com ells sent axi y la cause examinade y consultat vegerem que la cedula que los abíam intimada tenie sobre titol petitori y exa manera de plaidajar nos menave mes gastos y mes llarc resolguérem de affermarnos ... en consequencie abandonàrem la cause de aquexos dos y ne prenguérem dos altres que férem intimar “...

HISTÒRIA DEL VALLESPÍR

RELACIONS TRANSFRONTERERES

ALT EMPORDÀ-VALLESPÍR

GIRONA- CATALUNYA del NORD

Jordi Cabezas Llobet

No fou fins a principis dels anys 90, després de la crisi de l'obertura de les fronteres com a conseqüència del tractat de Schengen que va deixar els municipis fronterers de La Jonquera, Port-Bou, el Portús, el Voló i Cervera de la Marenda amb una profunda crisi, (amb expectatives de creixement escasses, amb elevada taxa d'atur i amb un futur incert) que les institucions del nord i del sud, que fins llavors no s'havien iniciat en les relacions transfrontereres amb caràcter econòmic, comencen un procés lent però continuat amb projectes de dinamització econòmica de les zones frontereres. Em centraré en els que conec millor, per haver-se iniciat a l'entorn de les nostres comarques.

Prèviament cal indicar que aquest territori fronterer de l'Albera, entre les comarques del Vallespir, el Rosselló i l'Alt Empordà, és un territori extraordinari, en referència al patrimoni cultural, històric i natural. També per aquesta raó de proximitat i de facilitat de connexió, sempre ha existit aquesta cooperació transfronterera, encara que no es conegué aquest l'expressió a nivell popular. Existia a nivell familiar, de treball, de llengua, de cultura, d'història comuna, de petits intercanvis comercials, de contraban....

Entre La Jonquera i el Portús, a part de compartir carrer de la zona més coneguda com a barri dels Límits, per decisió del tractat de Baiona que va senyalitzar definitivament la frontera l'any 1866, compartim o tenim interconnectades des de fa molts anys, per casos d'emergència, les xarxes d'aigua i d'electricitat. Hem compartit metge, escola i el mateix capellà. Els serveis de bombers actuen conjuntament i coordinats en focs fronterers. I ho considerem com a normal entre municipis veïns, encara que som de dos estats diferents. Per a nosaltres la frontera no existeix. I no existia tampoc abans de 1993.

Des de 1993 s'han realitzat diferents projectes de cooperació transfronterera sense grans resultats econòmics, però que han millorat el coneixement mutu i al mateix temps s'han descobert les dificultats administratives existents entre França, país centralista per excel·lència, i Espanya amb comunitats autònomes amb moltes competències a nivell econòmic, territorial, mediambiental, però amb un sentiment centralista i uniformitzador molt més elevat que la República Francesa.

S'han efectuat excavacions conjuntes de monuments a Santa Maria de Panissars en la mateixa ratlla fronterera entre la Jonquera i el Portús; la Creació del Museu Memorial de l'Exili MUME, a la Jonquera, amb ajuda europea, de la Generalitat de Catalunya i en cooperació amb

Eurodistricte
de l'Espace Català Transfronterer
Eurodistrict
de l'Espace Catalan Transfrontalier

l'Ajuntament d'Argelers de la Marenda. S'han senyalitzat camins de frontera, d'exili, de contraban, projectes d'investigació universitària amb objecte de recollir i estudiar vestigis tangibles i intangibles de la serra de l'Albera, publicacions, exposicions, col·loquis, etc.

Recordo molt especialment el projecte INTERREG "l'Albera Memòria i Terra" liderat pel Conseil de Développement du Pays Pyrénées Méditerranée, amb els socis: Associació Albera Viva, l'Institut Francocatalà Transfronterer de la Universitat de Perpinyà, la Universitat Autònoma de Barcelona i el Consell Comarcal de l'Alt Empordà. Aquest projecte va comportar la publicació de diferents treballs d'investigació, com L'ALBERA, TERRA DE PAS, DE MEMÒRIES I D'IDENTITATS, dirigit per Martine Camiade, L'ALBERA VINYES I VINYATERS dirigit per Martine Camiade i Xavier Luna-Batlle, L'ALBERA, ARQUITECTURA POPULAR I TRADICIONAL dirigit per Maria Teresa Genis i Jean-Pierre Lacombe-Massot, VERRIERES VERRIERS CATALANS (L'ALBERA-PALAU DEL

VIDRE-PERPIGNAN) dirigit per Martine Camiade i Denis Fontaine, o la publicació de les Actes del Col·loqui L'ALBERA I EL PATRIMONI EN L'ESPAI TRANSFRONTERER amb més de 30 ponències sobre patrimoni cultural tangible, intangible, paisatge, llengua i literatura, i patrimoni natural. Una altra publicació molt important va sorgir com a conseqüència d'aquesta voluntat de col·laboració entre institucions a banda i banda de la frontera; parlo de "EL VESSANT MEDITERRANI DELS PIRINEUS, 2000 ANYS D'HISTÒRIA I MÉS....", de Martine Camiade, Jean-Pierre Lacombe-Massot i Joan Tocabens.

Tots aquests treballs, publicacions i col·loquis transfronterers, a part d'unir esforços perquè la frontera no fos un obstacle per el nostre desenvolupament, i amb l'objectiu comú d'establir els fonaments d'una unió cada vegada més estreta entre les poblacions transfrontereres, ens havien de portar a la declaració d'aquest territori fronterer anomenat VESSANT MEDITERRANI DELS PIRINEUS com a Patrimoni de la Humanitat de la UNESCO.

Les dificultats administratives entre Espanya i França, com deia, amb administracions, legislacions i estructures polítiques molt diferents, va fer impossible aconseguir que un espai transfronterer, únic a nivell Europeu, amb un paisatge extraordinari, uns monuments romànics excepcionals, castells, vida rural, espais agrícoles com les vinyes de Banyuls de la Marenda, història i llengua comunes, disposés d'una gestió mediambiental i patrimonial conjunta de tot el territori, com ens demanava la UNESCO. Es va perdre una oportunitat de desenvolupament turístic i econòmic importantíssim, en la que s'havien invertit molts esforços personals, administratius i econòmics.

Conscient que tots aquests projectes transfronterers són accions aïllades entre municipis i sense que impliquin la coordinació i millora de les polítiques econòmiques, socials i laborals de la zona, en una intervenció meua, l'agost del 2005, a la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada del Conflent, vaig proposar en nom del Consell Comarcal de l'Alt Empordà, que per a caminar cap a un millor progrés econòmic i social del nostre territori transfronterer, devíem desenvolupar una estratègia de cooperació molt

més estreta i atrevida, que ens portes a la creació d'una gran àrea de col·laboració econòmica institucionalitzada d'acord amb les normes europees vigents. Vaig proposar caminar cap a la creació d'un Districte Europeu o una Agrupació Europea de Cooperació Territorial.

Actualment, i des de fa més de 7 anys, amb una lletitud exasperant, s'està treballant en la creació d'un Eurodistricte de l'Espai Català Transfronterer. Es un projecte que es va iniciar a la Casa de la Generalitat de Catalunya a Perpinyà, amb la implicació d'institucions i ajuntaments del nord i del sud de la frontera. Però desgraciadament no comptem ni amb un lideratge clar, ni amb la col·laboració de les institucions dels estats. Un projecte que va néixer amb l'objectiu de potenciar i aprofitar les capacitats de les comarques situades a banda i banda de la frontera :

- 10.200 Km. de territori
- 1.150.000 habitants
- 453 municipis
- dues grans àrees geogràfiques, Girona i Perpinyà
- dos aeroports
- tres ports comercials
- més de 50.000 empreses.

L'Espai està travessat per grans infraestructures com el corredor mediterrani, l'autopista i el Tren de Gran Velocitat. Un espai amb capacitat turística de primer ordre, amb grans infraestructures hoteleres i d'oci, amb més de 8.000.000 de visites anuals.

L'Euro districte podria, entre altres accions, vertebrar un mercat laboral comú, reforçar polítiques socials amb consolidació d'una xarxa d'agents socials i millorar el finançament destinat a programes i projectes socials comuns, perfeccionar la xarxa de transport públic entre Perpinyà, Figueres i Girona, promoure polítiques d'ensenyament bilingües i trilingües, millorar les estructures dels serveis postals i telefònics, etc.

Però una cosa són les bones intencions del territori i l'altra la posada en pràctica i les dificultats administratives per part de la política centralista dels estats. I en l'actualitat la política no està per iniciar experiments econòmics transnacionals. A França s'està treballant per la consolidació de la Gran Regió del Sud, que ha desplaçat la capitalitat de Montpeller a Toulouse, amb més pèrdua d'identitat de les comarques catalanes dels Pirineus Orientals. A Catalunya es treballa molt intensament en el procés d'aconseguir un Estat propi, i a Espanya es preocupen més de tenir-nos collats amb judicis polítics, que treballar en la millora econòmica de la nostra població. Sembla evident que els interessos, de moment, discorren per altres camins.... Potser caldrà esperar un temps perquè la negociació sigui entre la República Francesa i la República Catalana. En tot cas, es evident que el futur de les nostres comarques, dels nostres municipis, passa indefectiblement per la millora i la institucionalització de la cooperació transfronterera.

FAÇANA DEL MUSEU DE L'EXILI A LA JONQUERA

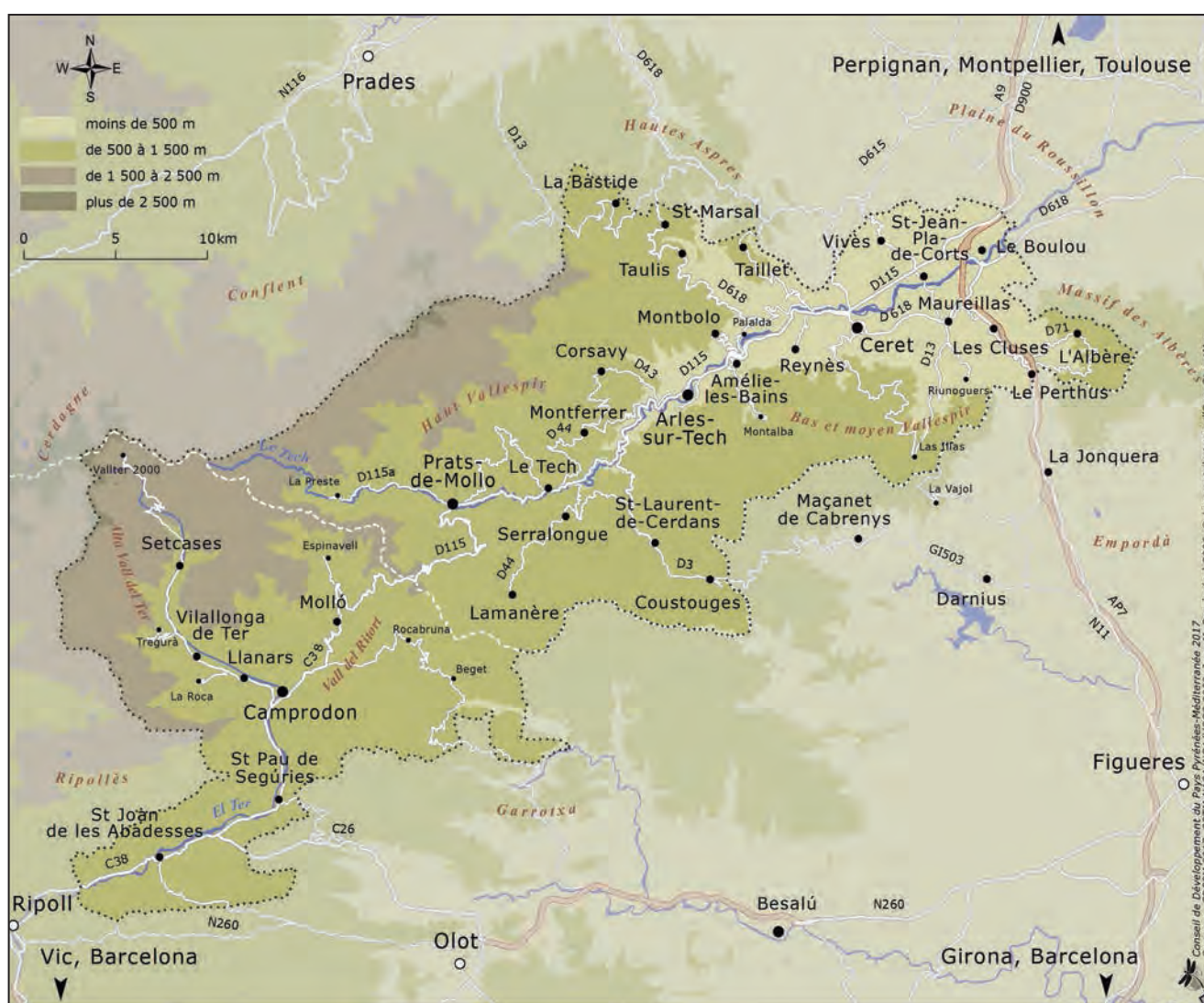

HISTÒRIA DEL VALLESPÍR

Un exemple de gestió transfronterera del patrimoni:
El País d'Art i d'Història Transfronterer
LES VALLS CATALANES DEL
TEC I DEL TER

Clara Pedrosa

Tècnica de Gestió de patrimoni i l'equip de PATH

Des de l'any 2010 existeix al nostre racó de món una associació de pobles dels dos costats de la frontera diferent. Amb el nom de País d'Art i d'Història Transfronterer les Valls Catalanes del Tec i del Ter (PAHT), aquesta agrupació de 31 municipis, 24 del Vallespir i 7 del Ripollès, ha suposat la creació d'una eina de gestió comuna. Aquesta unió permet treballar conjuntament i de manera oficial en un mateix projecte patrimonial centrat en el desenvolupa-

ment territorial transfronterer que busca donar una entitat col·lectiva i compartida a tot el territori.

Sota el paraigua que ofereix un segell de qualitat patrimonial francès com és el de "Villes et Pays d'Art et d'Histoire", el PAHT du a terme multitud d'accions per tal de donar a conèixer el patrimoni cultural, material i immaterial del nostre territori. S'organitzen visites guiades per a tot tipus de públics; per als infants, un públic primordial

per nosaltres; també es programen al llarg de l'any nombroses activitats pedagògiques i familiars, així com per les escoles d'ambdós costats dels Pirineus.

Des del punt de vista científic, el PAHT fa una tasca important: la nostra missió és promoure la recerca i la investigació de tots aquells àmbits relacionats amb el patrimoni cultural del nostre territori. Per això, entre d'altres, el PAHT col·labora amb la Universitat de Perpinyà, i amb entitats de recerca sud-catalanes per tal de promoure el saber compartit i la capilaritat de coneixements a banda i banda de la frontera.

L'equip tècnic del PAHT, format per vuit professionals amb una formació multidisciplinària i provinents de cada cantó de la frontera, és un equip bilingüe; l'ambient de treball com també la producció de documents és en català i en francès. Un equip tan divers permet que el dia a dia d'una experiència transfronterera com és el PAHT, que planteja reptes constants, sigui encara des de perspectives i experiències diverses, quelcom necessari per una entitat que representa un nou model en el camp de la gestió patrimonial. Innovadora en el tractament transfronterer del patrimoni com a entitat pública, la nostra estructura jurídica és una AECT (Agrupació Europea de Cooperació Territorial) que permet als organismes públics tan francesos com catalans sostenir el projecte i formar-ne part.

Un dels projectes més ambiciosos del PAHT és la formació d'un Centre d'Interpretació de l'Arquitectura i del Patrimoni disseminat pel territori en forma de xarxa amb onze seus, deu de les quals seran exposicions en llocs ja existents. La onzena comportarà la creació, a Prats de Molló, d'un gran espai museogràfic a més d'una sala pedagògica, un centre de recursos obert als investigadors i un auditori així com també les noves oficines tècniques del PAHT.

Aquesta nova seu s'instal·larà a l'antiga fàbrica tèxtil de la Verneda. Així, una de les línies de treball més importants del PAHT pels propers mesos és el patrimoni industrial. Aquest any es programaran visites especials al voltant d'aquest patrimoni, però, sobretot, volem donar un impuls a la recerca documental i a la memòria oral del nostre patrimoni fabril. Emmarcat en aquest projecte, des del PAHT s'engegarà una campanya de recollida i digitalització d'arxius, de documents i de fotografies antigues, així com un seguit d'entrevistes per tal de documentar a través de la memòria viva un passat recent essencial pel nostre territori.

Així doncs, si teniu informació o documents relacionats amb el patrimoni industrial, si sabeu de gent a qui hauríem d'acudir, si voleu col·laborar amb nosaltres o, simplement, si voleu saber més sobre el (vostre) País d'Art i d'Història Transfronterer, no dubteu a contactar-nos.

El PAHT té com a començament, amb totes les eines de què disposa, la reflexió al voltant del patrimoni, i acompanyar els municipis i sobretot els seus habitants, en el coneixement del seu espai de vida de l'ahir per contribuir a millorar el present i dissenyar el futur. Aquesta és la nostra voluntat de servei públic.

Ens trobareu a:

Plaça del Firal 7, de Prats de Molló - La Presta

www.vallscatalanes.org

Facebook: @PAHTlesvalleescatalanes

Instagram: @paht_valls_catalanes

Telèfon: 0033 (0)468 839 949

contact@valleescatalanes.org

ACTIVITAT DIRIGIDA "ELS PETITS DETECTIUS" A CAMPRODON.
EL PÚBLIC INFANTIL ÉS UNA DE LES PRIORITATS DEL PROJECTE DEL PAHT

VISITA GUIADA A MOLLÓ

LA LLENGUA AL VALLESPÍR

HOMENATGE A PERE VERDAGUER

Miquela Valls

Encara que no abastin l'amplitud dels seus mèrits, els reconeixements públics no han pas mancat a en Pere Verdaguer :

- Creu de Sant Jordi el 1983,
- premi Rahola d'assaig el 1992,
- gira d'escriptor del mes el 1995,
- premi Canigó d'actuació cívica el 2010.

Aqueixos darrers temps, per això, s'havien multiplicat els homenatges, més nord-catalans aquests, a l'incansable defensor i il·lustrador del català. Per Sant Jordi 2016, la vila de Perpinyà, on s'estava ja des de feia mig segle, li va lliurar la medalla que reserva als seus fills il·lustres. L'u de desembre 2016, la Universitat de Perpinyà homenatjava l'ex-professor capdavanter dels seus Estudis Catalans, i fins fa quatre dies, el 7 de gener 2017, la vila d'Illa feia ciutadà d'honor el minyó arribat el 1939, amb pares i germà, els Verdaguer i Joanola, finalment retirats al Riberal.

« Mal averany ! » se devia pensar més d'un o una, secretament, amb l'ai al cor, com si la solemnitat d'un acte públic li tingués d'escurçar a n'el nostre Pere, la palanca que el duria a l'«altra ribera». Tantes vegades hom havia temut que la darrera hospitalització no fos l'última que, se preparava, a veure un dia l'au Fènix no tornar a aixecar el vol.

Bé li calia dir per això a n'en Verdaguer que se l'apreciava, se'l respectava, se l'agraïa i se l'estimava. Malgrat un cansament evident, l'home se va sotmetre als rituals: senzill, benvolent, un bri mofeta a certs excessos de protocol com ho havia estat sempre. Però més commogut –i commovedor– que mai a l'evocació de panyos dolorosos del la seua vida.

Fins hom hagués pogut descuidar, davant de tanta sensibilitat encomanadissa, que en Pere Verdaguer a més de bon fill, bon pare i avi, espòs carinyós, gendre atent, amic fidel i veí servicial, era i restava un home d'excepció per l'extensió, la diversitat, la qualitat de la seua obra i de la seua acció.

Res no preparava el minyonet a Banyoles, on neix el 1929, ni a Illa, on arriba als 10 anys, a ser un dels més potents intel·lectuals de les terres catalanes. Res, sinó una intel·ligència fora de mida, un gust primerenc per l'escriptura, l'afany de saber i d'aprendre amb el qual corresponia a l'abnegació d'uns pares treballadors desterrats. S'hi afegeixen, per raons de salut ja, esperit d'independència sempre i necessitat de guanyar-se la vida, uns estudis descomunals, ara en aules de classe i més sovint pel seu compte. Sense programa ni aturador. El resultat? Un batxillerat de ciències després del de filosofia, uns estudis de matemàtiques a continuació d'una llicenciatura de lletres, un esperit sempre esbatanat.

En Pere entra de puntetes al món de les lletres, envers 1950 als Jocs Florals, amb petits poemes en prosa, descriptius o narratius, no exclusivament en català, que continuarà conreant tota la vida al marge de l'obra científica. Així naixeran *Poesia del Conflent* (1981), *Un été en belle page* (1998) *Cabells del temps* (2006) *Perpignan le nez en l'air* (2010), *Le Roussillon, le pays et les gens / Rosselló, país i gent* (2015). I també, més clarament autobiogràfiques, dues obres mestres *Crepuscles* (1986) entorn de l'envel·liment dels pares, i *Pàgines d'un exili ordinari* (2002).

Als Jocs Florals ha conegut joves d'aquí delerosos com ell de cultivar llur catalanitat : l'aviat amic Francesc Català i Jordi Pere Cerdà. Xoc estètic, companyonia ideològica, originen el magistral prefaci d'en Verdaguer a l'obra poètica de Cerdà (1966) i l'allistament al GREC acabat de crear el 1961 per contrarestar la pèrdua de transmissió de la llengua dels avis, per difondre una imatge novedosa de la cultura catalana. A Sant Joan i Barres, la revista del GREC, fort del seu bon coneixement lingüístic, en Pere no para : corregeix, redacta, inventa algun conte .

De fet, als anys seixanta enceta una feina seguida de periodista ocasional : qualche fantasia narrativa, vivències personals i sobretot cròniques d'actualitat, bilingües a la revista *Conflent*; en català o francès al *Midi Libre*, i a continuació al finestró català de l'*Indépendant* de 1972 a 2015, al *Punt Catalunya Nord* de 1987 a 2000. Al Sud, se fa el publicista de la *Catalunya del Nord*, al *Tele Estel* a finals dels anys 60, més endavant (70-90) a *Serra d'Or*, a l'*Avui* (fins al 2000). Són Milers d'articles, molt parcialment recollits en volums com *La vedellada de mister Bigmoney* (1975), *Les lletres de l'oncle Enric i missatges de l'extraterrestre* (1978), *Cartes a la Roser* (1982) o *Roda la bola* a partir de cròniques a ràdio Arrels.

Igualment, publica veritables assajos : *Entre llengua i literatura* (1992), *De la cultura a la política* (1995) a partir d'articles de tenor polític i sociològic a la revista *La France* de l'amic Monestier de Prada i a la *Revista de Catalunya* de Max Cahner de Barcelona (...)

A part de les tasques organitzatives i mediàtiques, en Pere dona classes de català. Català del Rosselló, en el qual la vida l'ha immers i que les pautes descobertes durant els estudis de filologia a Montpeller li permetran d'explicar, d'organitzar, d'ensenyar, i també de vulgaritzar, en mode rialler però mai autoodiós, al finestró del diari.

N'eixiran eines cabdals en la reapropiació de la llengua familiar: *El català al Rosselló* (1974), *Connaissez-vous le catalan* (1974), *Le catalan et le français comparés* (1976), *Le catalan et le français. Études de vocabulaire* (1980). I el *Diccionari rossellonès* (2002), pedra de toc avui en matèria de lèxic septentrional. (...)

Hi cal afegir els innombrables deixebles que han sortit de llur analfabetisme català gràcies al *Cours de langue*

catalane (que no s'ha deixat de publicar d'ençà del 1974) i de llur incultura literària gràcies a l'*Histoire de la littérature catalane* (1981). (...)

I com si no fos prou per l'home tranquil que aparentava ser, en Pere Verdaguer és també el primer novel·lista nord-català contemporani i el més prolífic. D'entrada, el 1966, amb *El cronomòbil*, se decanta pel gènere llavors poc conreat en català de la ciència ficció. La curiositat d'en Pere per la ciència, els seus reals coneixements, la freqüentació de publicacions especialitzades el preparen al caire científic d'una obra que s'irà sofisticant durant els anys setanta-vuitanta, sense descartar mai de l'aventura els problemes d'ètica. Així doncs en Pere ens ha posat davant d'eventualitats esdevingudes realitats comunes des d'ençà: la genètica (*El mirall de protozous*, 1968) ; el clonatge humà i la creació d'andrides (*Nadina bis*, 1981; les manipulacions del vivent per biologia molecular (*L'altra ribera*, 1982), nanotecnologies (*Quarantasis quilos d'aigua*, 1983) i modificacions ondulatòries (*Àxon*, 1985). No hi manquen ni les ruptures espaiotemporals de *La dent de coral* (1985), ni els encontres d'aliens d'*Arc de Sant-Martí*, (1992), ni tampoc el rescalfament climàtic amb les conseqüents emigracions de les poblacions del sud i llur corol·lari xenòfob de *La gosseta de Sírius* (1986). Car la ciència ficció és per ell un entrenament a pensar una situació nova abans de viure-la, i doncs de prevenir les relliscades. De la pensar a partir de l'aquí i de l'ara, Perpinyà, Prada, Banyoles, o Cirac... mitjançant el fluir del pensament d'un narrador casat i emmanat com ell i content de ser-ho, a qui l'autor presta la seua acuitat d'observació, el seu sentit de les responsabilitats, la seua atenció als éssers, la seua capacitat a superar amb gràcia els entrebancs.

L'hem sabut i el sabrem mai agrair prou, en Pere Verdaguer, per tot el que ens ha llegat? Ell que sempre se descuidava quan ressenyava les produccions escrites del nord. Ell que en lloc de dir « jo » deia « nosaltres »? Ell que deixava tothom content quan s'acomiajava amb un « C'était très bien ». Sí, ha estat molt bé Pere. Tot lo que has fet, dit i escrit, molt bé, però molt.

“C'était très bien”

LA LLENGUA AL VALLESPÍR

JOAN PERE VERGÈS

El Camí de Sant Jaume

*Hom creu que hom fa el Camí ...
en realitat, és ell el que ens fa i ens desfà ...
(paraules de Nicolas Bouvier)*

De família catalana, Joan Pere Vergès va néixer a Alger el 1937 i visqué a Arles fins als 18 anys. La seva mare Yvonne Delmau fou mestra i directora de l'escola d'Arles. El seu pare Auguste Vergès, originari de Fillols al Conflent, fou militar. Als 18 anys, Joan Pere Vergès entrà a l'Ecole de l'Air de Salon de Provença i durant 25 anys va ser controlador d'operació aèria. Basant-se en una experiència americana, va introduir tècniques de la falconeria a la base aèria d'Istres i a d'altres aeròdroms per a la seguretat dels vols. De tornada al Vallespir, ha tingut activitats molt diverses, a l'entorn de la natura, com a excursionista, abellaire, falconer, escriptor, restaurador de l'església de Sant Martí de Corsaví com a picapedrer, sempre amb una visió pedagògica i altruista de les relacions humanes. A Arles tot-hom coneix Joan Pere Vergès i si haguéssim de definir la personalitat d'aquest home singular amb una paraula, aquesta paraula seria, humanitat. Amb la mirada franca i la paraula justa, ell ha entès allò que constitueix el fonament de totes les societats humanes: el respecte a la vida i a la mort.

*Joan Pere Vergès ha publicat dos llibres complementaris: Arrels de ferro (Les Presses Littéraires, Sant Esteve, 2005) i Arrels de Ferro: Noves històries (Imprimerie Cypylux, Arles, 2016). D'aquesta última obra presentem el relat d'una experiència viscuda **El camí de Sant Jaume**.*

És per respecte a la tradició i al treball dels companys de l'Edat Mitjana (vull parlar particularment de llurs obres de pedra, carregades de símbols esculpits als edificis religiosos), que vaig desitjar posar els meus passos en aquests que m'havien precedit al segle XII. Vaig escollir una antiga via iniciàtica, la que passa pel coll del Somport, Jaca i Eunate.

Vaig marxar del meu poble estimat el 2 de maig de 1990, vaig vorejar el vessant nord dels Pirineus passant pel Pic de l'Estrella, el Pic de les tres Estreties, la muntanya sagrada de Montsegur que ha vist el sinistre Simó de Montfort i les seues fogueres, el poble de Montgaillard on el meu pare és enterrat, Lourdes, lloc de la fe catòlica i la vall de l'Aspre que em donà el Camí del Coll del Somport i després, Sant Joan de la Penya, Puente la Reina i el "camino francès" fins a Sant Iago i Padrón.

Fer aquest Camí, no és una gesta esportiva; nombrosos foren els que vaig encontrar, particularment després de Puente la Reina: alguns feien el Camí amb un objectiu turístic, fer un llarg camí o un bany de cultura cristiana, o un viatge amb esperit d'aventura ... Aquest viatge personal fou per a mi, durant les tres primeres setmanes, un infern pels meus peus i cames, el dolor de les quals durant la nit, em destorbava per dormir. També fou un bany de cultura cristiana i d'arquitectura medieval durant tot el viatge car visitava totes les esglésies i capelles. He de dir també que fou un cara a cara amb mi mateix. En efecte, les llargues caminades sota la pluja o el sol de foc donen la possibilitat de "mirar-se millor en un mirall" i fer cara a les pròpies "zones d'ombra".

El meu falcó Nina i la meua bona gossa, Estrellita, em van ajudar amb llur presència fidel durant molts moments estranys i a vegades difícils sobre el camí de les Estrelles:

CATEDRAL DE SANTIAGO DE COMPOSTELA
FOTO:WWW.IMBIKE.ES

18 | Vallespir 14

SANT MARTÍ DE CORSAVÍ.
FOTO: ANN JOHNSON WWW.CORSAVY.CO.UK

dormir al bosc, en un camp o a la palla d'una masia hospitalària.

Aquest viatge em va donar la possibilitat d'entendre millor la dualitat de l'ésser humà, de la vida; aquesta dualitat és omnipresent, cada dia, i el camí de Compostel·la és la imatge de la humanitat, de la qual els homes són tots fets de llum i de tenebra. Aquest viatge i els homes encontrats, m'han fet esdevenir, penso, més tolerant: accepto més fàcilment l'home tal com és i provo d'entendre les seves reaccions que, a vegades, em sorprenen o em revolten... Més fraternal també, car he viscut importants moments d'ajut i d'hospitalitat, i també més respectuós amb la tradició, car increïbles són les realitzacions dels Companys de l'Edat Mitjana que foren picapedrers, ferrers, fusters. Quines obres! Aquest camí és una veritable universitat d'arquitectura medieval i de cultura cristiana.

És sobre aquest camí que un dia encontrava el bon pelegrí, home de fer simpàtic i fraternal que venia a peu d'Holanda per realitzar una prometença. Alguns dies després fou la trobada amb el mal pelegrí somrient i falsament amical que esperava el bon moment per robar altres pelegrins, massa confiats, quan arribés l'hora del descans en un refugi a Galícia.

És l'encontre, quan la nit arriba, amb el masover confiat, que et dona la possibilitat de dormir a la seva palleria; l'endemà és l'home malfiat que s'allunya o tanca la porta per no ajudar el "passant". Travessant el poble, és la dona que reconeix el pelegrí, t'ofereix una simple poma i te demana de pregar per ella a Santiago i a vegades és la dona desdenyosa que gira el cap i camina més ràpidament quan te veu car pensa que ets un vagabund poc recomanable!

És l'infant del poble que t'agafa la teva mà i te mena prop del seu pare forner per assecat al forn calent els teus vestits mullats de pluja. És més lluny l'infant que segueix el viatger que passa i li fa dolenteries o es burla del pelegrí.

És el batlle d'un petit poble que fa amb bona voluntat el màxim per allotjar-te en una sala de reunions d'un ajuntament, i un altre dia aquest que no vol mirar-te i tanca el seu cor dient que res no és previst.

És el capellà enfadat i altiu que envia el pelegrí cap altres autoritats, i un altre dia aquell que troba una solució, obrint la seva vella sagristia per descansar.

És el pagès que te dona la permissió de dormir a l'establa sobre un carro.

És el masover que diu al seu fill "porta-li una garba de palla" per dormir en un lloc sec i al reparo.

És el pagès perdut a les seves muntanyes que te deixa dormir entre l'església i el cementeri contigu, sota un vell carro de morts del temps passats.

És aquest que et dona la mà .. és aquest que te foragita ... És el goig, després més de mil cinc-cents quilòmetres d'arribar als darrers turons que dominen Sant Jaume i de veure, amb emoció, les tres fletxes de la catedral, tan esperades. I el mateix dia, la pena de saber que el teu cosí-germà, Joan Jaume Dalmau ven de marxar d'aquest món i que havia dit que volia esperar el meu retorn al país, per morir ...

És el basc que veu la meua angoixa amb la meua gossa Estrellita batuda per una picada de escurçó, que em fa pujar al seu cotxe i em presenta el veterinari de servei de Pamplona que salvarà el meu company de viatge ... Però és també l'amo del cafè que em veu arribar cremat pel sol, amb una set infernal i un gran cansament i que refusa de vendre una beguda i me gita fora del seu bar, car pensa que sóc un vagabund acompanyat del seu gos i del seu falcó.

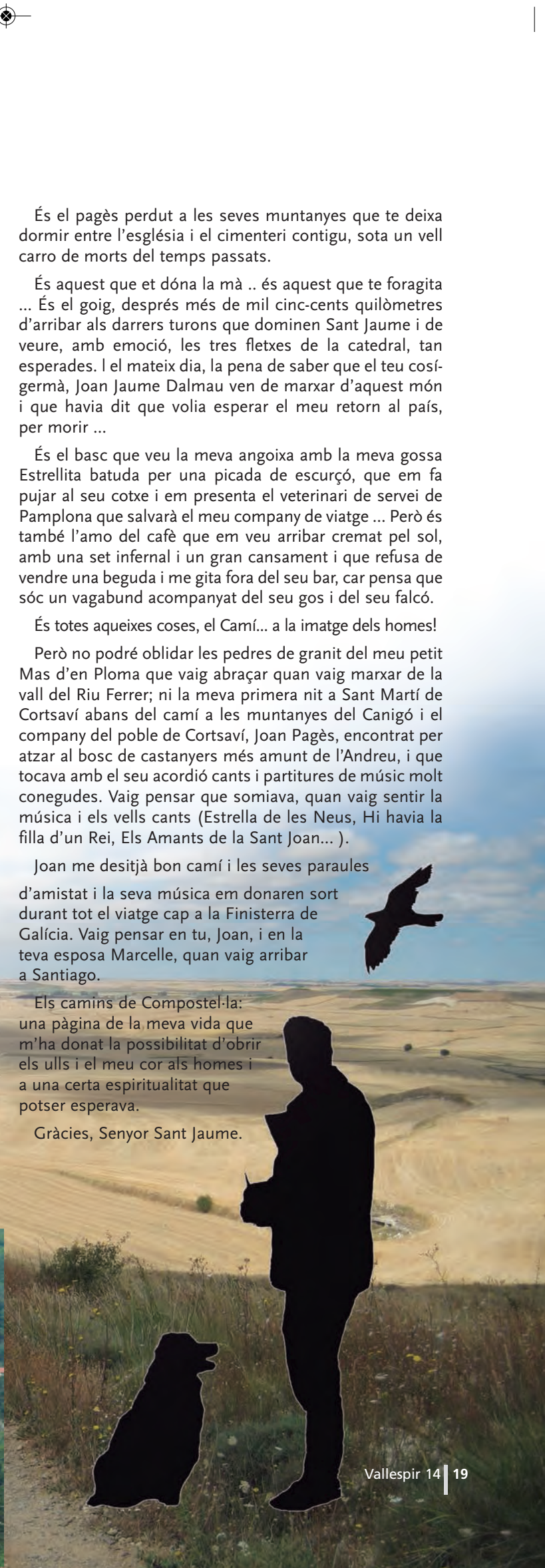
És totes aqueixes coses, el Camí... a la imatge dels homes!

Però no podré oblidar les pedres de granit del meu petit Mas d'en Ploma que vaig abraçar quan vaig marxar de la vall del Riu Ferrer; ni la meua primera nit a Sant Martí de Cortsaví abans del camí a les muntanyes del Canigó i el company del poble de Cortsaví, Joan Pagès, encontre per atzar al bosc de castanyers més amunt de l'Andreu, i que tocava amb el seu acordió cants i partitures de música molt conegudes. Vaig pensar que somiava, quan vaig sentir la música i els vells cants (Estrella de les Neus, Hi havia la filla d'un Rei, Els Amants de la Sant Joan...).

Joan me desitjà bon camí i les seves paraules d'amistat i la seva música em donaren sort durant tot el viatge cap a la Finisterra de Galícia. Vaig pensar en tu, Joan, i en la teua esposa Marcelle, quan vaig arribar a Santiago.

Els camins de Compostel·la: una pàgina de la meua vida que m'ha donat la possibilitat d'obrir els ulls i el meu cor als homes i a una certa espiritualitat que potser esperava.

Gràcies, Senyor Sant Jaume.

LA LLENGUA AL VALLESPÍR

CREACIONS POÈTIQUES 2017

Collège Jean Amade

classe de 5ena

IMAGINARIS DE TARDOR

La vila de Ceret gaudeix d'una oferta privilegiada, i potser única a la Catalunya del Nord, en l'àmbit de l'ensenyament públic bilingüe francès-català. Tot i que es tracta d'una opció per a les famílies i no d'una obligació, des de fa uns quants anys, aquest ensenyament abraça bona part de l'alumnat de les classes de maternal fins al final de la secundària (sobre aquesta qüestió vegeu VALLESPÍR núm. 6, 2010). Joves del COLLÈGE de Ceret ens presenten aquí un recull de poesies escrites a la tardor passada. Aquesta primera experiència poètica de nois i noies de dotze anys ha estat possible gràcies al mestratge del professor de català, Sergi Montémont.

Poema model de: Bofill Puig i Serrat

LA TARDOR

Els arbres es mouen
De roig i de groc,
Les fulles tremolen
Sota un sol de foc.

El vent les fa caure
Les duu fins al port.
Quan surtis de casa
Trepitja-les fort.

Les mosques s'amaguen
L'hivern és a prop
Es flors espantades,
Es tapen de cop

EL VENT FA MOURE ...

El vent entra per la finestra,
I sona bé com una orquestra
Busquem castanyes i rovellons,
el vent se'ls emporta amb cançons

L'aigua es mou amb el vent
Les portes es tanquen fent clac
L'aire farà caure el vern
Els ànecs no aniran al llac.

Alba

La tardor, a les cantonades de la fusta,
Toca l'harmonica...

Damien

HALLOWEEN

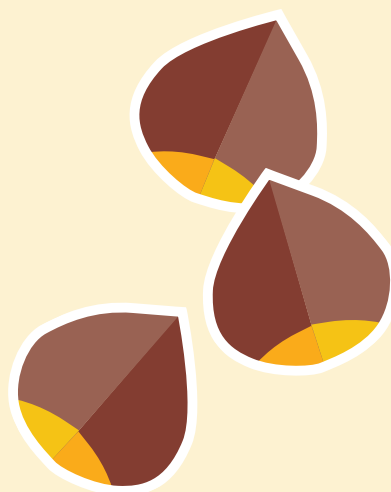
A la tardor, una carabassa
Vaig agafar, per fer bonic
La vaig buidar amb molta traça:
Un nas, dos ulls i jo et dic,
Amb una llum tens Halloween!
Guillaume

Escalarem muntanyes
Per collir castanyes.
Disfressats, haurem de demanar llaminadures
Sense fer massa entremaliadures.
Kawtar

LA TARDOR

Ens atrapa la tardor
Amb la pluja i la frescor,
Un cistell de rovellons,
La magrana i sa dolçor.
Els ocells ja marxen
Ja no veig cap flor
Hi ha fulles a terra
Arriba la tardor.

Nerea

Les castanyes són a les muntanyes
Els bolets neixen amb molts amiguets
Les magranes tenen moltes granes
I jo tinc gana d'avellanes.
Elodie

El diumenge de la tardor amb els meus pares
Ens agrada molt anar a cercar les ginestroles
En el camí ataronjat cauen les fulles
Tornem a casa per menjar moltes castanyes.
Laurine

L'ESTIU FUIG

L'estiu fuig, arriba la tardor
I ja el sol s'amaga al Canigó.
La tramuntana que forta, bufa,
Fulles fa tremolar i revifar.
Romain

LA TARDOR

A la tardor fa fred
I a casa, calentet.
Celia

Castanya d'aquí,
Els caragolets surten,
Les pluges arriben,
La guilla la miri.
Atenció guilla,
La caça és oberta !
Andoni

El vespre vaig a collir una pruna
El sol es pon quan es lleva la lluna
Florian

Les fulles cauen
I els ocells canten
Aurèlia

El vent com un remolí fa volar les fulles
Que formen uns caminets de colors brillantets.
Noa

LA VIDA I LA GENT DEL VALLESPÍR

El meu primer viatge amb l'ase

Per Jaume Malart

Vaig néixer

l'any 1875 a Nyer

un petit vilatge de 200

habitants al Conflent. Acabava

de complir 7 anys quan un dia la mare va dir-

me: "Escolta bé, fill meu, demà de matinada, amb el teu ase Burriquet, que t'estimes tant, aniràs a Prada, a casa de la teva tieta Maria per a dir-li que l'invitem per les festes de sant Jaume el 25 de juliol a casa nostra."

Jo era bastant inquiet a la idea de fer un tal viatge, tot sol, a través d'unes contrades desconegudes vers aquella gran ciutat mítica que era per mi Prada de Conflent. Imagineu, jo que només l'havia vist de lluny, des de la petita ciutat veïna d'Oleta. I a l'acte, vaig respondre a la meua mare: "Però mare, com vols que hi vagi jo tot sol, a Prada, ja saps que no conec gens el camí!"-: "Fill, no t'hi amoïnis, el teu ase Burriquet, ell, coneix molt bé el camí de Prada", va respondre'm la mare, tot afegint, "només l'has de deixar fer, i ja veuràs com Burriquet t'hi portarà directe".

Així és com, l'endemà, de bon matí, la mare va encamellar-me al cim del meu animal preferit li va donar una forta clatellada a la cuixa dreta, i va retornar als seus menesters casolans, sense ni girar la cara i sense preocupar-se més del compte de la gran aventura que esperava el seu fill petit. D'aquesta manera, la mare, expressava, sens dubte, la seva total confiança, tant amb l'ase Burriquet, com amb els veïns i la gent manyaga i benèvola d'una comarca, on tothom coneixia tothom. Sóc doncs enviat vers unes contrades, travessant nombrosos vilatges ben divertits i amb molta gent als carrers, però que no semblaven immutar gens el meu ase. I jo, anava observant tranquil·lament tots aquells nous paratges sense haver de preocupar-me del camí que calia escollir, ben decidit a deixar-ne la responsabilitat al meu ase, tal com m'ho havia dit la mare vaig travessar els vilatges de Joncet i de Sordinyà. La bella i gran ciutat de Vilafranca, amb les seves belles muralles, els seus porxos i les altes torres, va semblar-me, un instant, la fi del viatge, però Burriquet ho va decidir altrament, i solet va decidir de continuar caminant, xano-xano.

Finalment, vàrem arribar a la ciutat de Prada de Conflent. El meu ase va seguir un recorregut que va semblar-me molt complicat, travessant unes grans places, seguint per uns grans carrers, bifurcant en uns petits carrerons, i, introduint-se dins una casa per un portal obert de bat a bat, on Burriquet va instal·lar-se davant un rastell guarnit d'userda perfumada. Havíem arribat a bon terme. Vaig fer l'encàrrec de la mare a la tieta, i després d'haver esmorzat amb unes bones llesques de pa torrat, fregades amb all, un raig d'oli, i un bon tros de cambajó, la meua tieta Maria va instal·lar-me de nou, sobre el meu ase. El va orientar en direcció a la muntanya, li va donar, al mateix lloc, la mateixa clatellada que la mare li havia donat el mateix matí, i vàrem retornar sense problemes cap a Nyer.

D'ençà d'aquella època, vaig fer nombrosos viatges. Primer, vaig haver d'abandonar el meu estimat vilatge i els meus pares, que mai més no vaig tornar a veure, per anar cap a París quan tenia 14 anys. Posseïa només alguns afers personals i dues peces d'or cosides per la mare dins la folradura de la meua jaqueta, i el meu certificat d'estudis primaris. Car, en efecte, coneixia la preciosa llengua francesa que el meu mestre d'escola m'havia ensenyat, amb l'encoratjament de la meua mare i tot el poble. Ells pensaven que la llengua francesa, era el passaport indispensable per a poder escapar a una terra massa pobre i super-

poblada. Així doncs, amb el meu coneixement de les coses de la natura (i a més, amb un magnífic 'saucisot' destinat a la persona que m'acollia a la capital), estava ben preparat per a fer front al món nou que m'esperava. Una capital, amb els tots seus perills, que jo podria vèncer, gràcies a la sol·licitud afectuosa d'una simple pagesa que complia així la seva darrera missió sobre la terra envers el darrer dels seus onze fills.

En primer lloc, vaig fer d'ajudant de cambra a la casa del marquès Melchior de Vogüé (1868-1948). Vaig aprendre en aquella gran torre de l'alta noblesa francesa, un cert nombre de coses totalment inútils i, a vegades, algunes d'humiliants. Recordo com retirava les botes de l'impressionant mariscal Patrice de MacMahon (1808-1893), posicionant-me entre les seves cames, d'esquena, mentre ell recolzava el seu altre peu, sobre les meves anques, operació que efectuava amb un gran vigor, propulsant-me cada vegada més lluny quan la bota sortia del seu peu, la qual cosa li procurava visiblement una certa fruïció. Allà mateix també vaig aprendre a situar-me correctament darrere dels hostes, per a servir-los a taula, unes coses prou estranyes i gens agradables per a mi que, poc temps abans, encara corria al darrere de les meves vaques a l'estiba, amb

la llibertat i l'embriagament de les muntanyes de Mentet, sense por als maltractaments humiliants.

Després, cansat de tanta noblesa, em vaig allistar com a voluntari per la campanya de Madagascar del general Joseph Galliéni (1849-1916), en el decurs de la qual vaig poder posar en pràctica tot allò que havia après a Nyer. Per exemple, vaig poder albardar les mules, carregar-les correctament, cuidar la mula Abissin que m'havien confiat, i anar així a peu des de Tamatava a Tananariva sense problemes, o sigui uns 400 km. A més, la meua cal·ligrafia aplicada, ensenyada pel meu mestre d'escola, sempre a Nyer, em va permetre d'integrar-me després al mateix secretariat de Galliéni. Així vaig franquejar el cap de Bona Esperança a bord de naus immenses proveïdes d'instruments de navegació complexos.

A voltes, a la meua vida, vaig dubtar a l'encreuament de certs camins, sovint optava per pistes equivocades, sense saber exactament on anava. En aquells casos, sovint pensava en el meu ase Burriquet, aquell humil, però savi animal que, en el meu primer viatge, va conduir-me a bon port, sense menester cap plànol ni cap brúixola per trobar el seu camí.

NYER I PRADA A PRINCIPIS DE 1900. FOTOS WWW.GENEANET.ORG

LA VIDA I LA GENT DEL VALLESPÍR

SANT GUILLEM DE COMBRET

Llorença Loreto

La capella actual és una ampliació d'un santuari del segle X. S'evoca per primera vegada en un escrit de l'any 1007 en el qual el comte de Cerdanya Guifre fa donació d'un territori al monestir de Sant Martí del Canigó on hi consta la "Pausa Guillemi", lloc d'albergatge on el sant solitari recollia alhora els pelegrins i els treballadors en aquests indrets remots (miners, bosquerols, ferrers...).

Durant la Revolució Francesa es subhastaren els béns del clergat i, a Prats de Molló, el 16 de l'any 7 (novembre de 1800), Joan Llau adquirí la capella, l'ermita i el tros de terra lateral. Llavors féu la promesa de tornar-la un dia al culte. Fins a mitjan segle XIX, un ermità guardava el santuari.

Ja al segle IV, la serralada del Canigó serví de refugi als pobles acorralats per invasions successives (celtes, visigots, alarbs...). Per tant, la vall alta de la Comalada continuà essent habitada fins a mitjan segle XX quan s'expropiaren les set famílies encara presents a l'entorn de la capella a conseqüència del gran aiguat de 1940.

La capella arrecera un mobiliari remarcable, constantment enriquit en el decurs dels segles. Recalcarem la campana (s. X) de ferro forjat batut (una de les produccions campaneres més antigues de l'Estat francès), el retaule (s. XVII), i els dos sacramentaris manuscrits (s. XI i XII). Objectes custodiats al CCRP (Centre de Conservació i Restauració del Patrimoni).

Actualment, el lloc de Sant Guillem de Combret (abans Santa Magdalena i Sant Guillem) amb el seu refugi vigilat és un punt estratègic pel camí de la volta al Canigó (GR 10). La capella oberta a l'estiu és un paratge de trobada on pelegrins i excursionistes de pas poden gaudir del panorama magnífic obert cap a les valls de l'Alt Vallespir.

Alguns punts clau

Construcció: s. X i XII

Localització: Serralada del Canigó, vall alta de la Comalada (Alt. 1320m) **Municipi:** El Tec (66230)

Propietaris: Família Sors de La Llau i descendents

Mesures de protecció: Inscripció al registre dels "Monuments Historiques"

Aplecs anuals (amb missa): 28 de maig (dia de Sant Guillem) i 22 de juliol (dia de Santa Magdalena)

Elements característics de la capella:

- Teulada enllosada de gneis
- Absis rectangular de tipus preromànic amb altar original
- Porta amb llinda i sense arc de descàrrega coberta de ferros forjats originals
- Terra pavimentat
- Retaule de fusta esculpit i pintat (1659)

Sant Guillem de Combret fou construïda com a refugi de pelegrins per Guillem, que hi restà com a eremita. Un dia, pensà que l'eremita havia de tenir una campana per cridar a missa. Mossèn Cinto Verdaguer ho relata al Cant V de Canigó:

*El comte Tallaferro va com el vent
Volant per les altures del Pirineu...
Tot faldejant la serra de Tretze Vents
S'atura a l'ermitatge de Sant Guillem.
Sant Guillem s'està dintre pregant a Déu
En creu alçats els braços, els ulls al cel...
- Oh comte Tallaferro! no us atureu,
Que els sarraïns saquegen Elna i Ceret!...
Més veus aquí una espasa que és de bon tremp...
Preneu-la, Tallaferro, no us atureu.-
El comte no s'atura, deixa el bon vell,
Que aixeca el toc solemne de sometent.
La campana amb què hi toca no és de gran preu,
No és de coure, ni bronze, d'or ni d'argent,
Sinó del millor ferro d'aquells meners;
En aquella no s'hi veuen colps de martell,
Sols s'hi veuen ditades del penitent.
Un dia anà a la farga de Montferrer:
- Fargaires, bons fargaires, així us guardi Déu
Com jo he fet una ermita dintre el desert;
Les portes són de roure, l'altar de teix;
Sols me falta una clotxa per son cloquer:
Podria en les tempestes tocar a bon temps,
I en les guerres de moros a sometent.
Per fer-me-la de ferro, me'n donareu?
- De la fornàl preneu's-el, està bullent-
Posant la mà a la fosa, el sant se'l pren;
El pasta com la terra el terrisser...*

CAMPANA DE FERRO FORJAT DE SANT GUILLEM DE COMBRET. S. X

ASSOCIACIÓ SALVAGUARDA SANT GUILLEM DE COMBRET

Com a amics del patrimoni, de la natura i de la bellesa, tenim l'objectiu de treballar per salvaguardar aquest lloc meravellós que representa l'ermita de Sant Guillem de Combret. La capella amenaçada per la constància dels anys necessita ara més que mai reparacions. La nostra associació, fundada l'any 2012, té per objecte la conservació de l'indret i de les tradicions que l'envolten per tal de transmetre'l intacte a les generacions futures.

Les nostres accions:

El nostre esforç principal recau en la recerca de finançament per a la restauració de la capella. Gràcies a l'ajut notable dels membres i dels mecenes, dels esdeveniments culturals organitzats i a l'ajut preuat d'organismes locals i estatals, ja hem pogut recaptar fons necessaris per a la refecció urgent de la teulada del segle XII, el rellotge de sol i el suport de la campana. Aquesta gran victòria per a la salvaguarda de la capella és tan sols un primer pas, car encara resten molts projectes per encaminar que requereixen nous ingressos. Esmentem entre d'altres els treballs d'impermeabilitat del campanar, la consolidació de la volta interior i també la restauració de la porta de fusta i ferro forjat.

Accés a peu:

- Des del llogaret de La Llau
- Des dels refugis del GR10 (Volta del Canigó)
- Des de Prats de Molló (Volta del Vallespir)

Contactes

ASSOCIACIÓ:
www.salvaguardasantguillemdecombret.fr

Tel. 04 68 39 87 75 - 06 13 49 76 25

REFUGI:
www.refugesantguillem.com

Tel. 07 77 94 79 45

LA VIDA I LA GENT DEL VALLESPÍR

“L’ALEGRIA”

Arles

ha celebrat els seus 60 anys!!

Maria Rosa Bouisset

Traducció: Montserrat Cailà Guitart

Ja fa seixanta anys que dos amics, Camille Maler i Jean Nou van tenir la idea de fundar aquest grup folklòric ajudats per Jacky Barbes i Antonin Claret.

Seixanta anys de records, de joia, d'amistat... durant els quals, l'Alegria ha fet descobrir el folklore tradicional català més enllà del nostre Vallespir: dels Angles a Cotlliure, passant per Perpinyà, a tot França, des de Das a l'Alsàcia passant per Versalles, a la resta dels països catalans, a les Balears i a l'estranger, a Alemanya, i darreument a Marie Galante a la Guadalupe.

Quina família arlesa no té un dels seus membres que ha dansat a l'Alegria?

L'Alegria és una associació d'Arles viva des de fa seixanta anys sense interrupció. Alguns diuen que és una institució que fa partida del patrimoni d'Arles.

El 29 de juliol, l'Alegria, amb la presència molt honorable de Mithé Maler i Rosalie Nou (esposes de Camille Maler i Jean Nou respectivament), va celebrar, al parc de l'Ajuntament d'Arles, els seus seixanta anys sota un sol

radiant. Més de 400 dansaires antics i actuals es van arreplegar per a la diada, intercanviant els bons records viscuts. Un dinar va tenir lloc a migdia seguit d'un espectacle de qualitat. Els antics dansaires van retrobar-se amb els nous en aquesta jornada intergeneracional i van ser aplaudits pel nombrós públic assistent. Una meravellosa diada que quedarà gravada a la memòria de tots els presents.

Però la història d'aquest grup no s'acaba aquí. Avui dia compta amb una seixantena de dansaires de 5 a 50 anys dividits en un grup de petits, un d'adolescents i un d'adults. Sota la direcció de persones apassionades per la transmissió de les danses i la cultura catalana, els assajos se fan a l'Espai Camille Maler. Cada dimecres i divendres al vespre sona la música en aquest espai per acompanyar els nostres magnífics balls folklòrics mentre es fa fosc.

Desitgem a l'Alegria d'Arles una llarga vida! Per molts anys dansaires catalans!

El server i les serves

Sorbus domestica

Marcel Juanchich

Sorbus és el nom del gènere i domestica el nom de l'espècie.

Aquest nom ve de l'indo-europeu : arbre de fruits vermells. Domèstic, és a dir, conreat al voltant de les cases.

Dins el gènere sorbus hi trobem també la moixera de guilla (*Sorbus aucuparia*), la moixera però la vera (*Sorbus aria*) i la moixera de pastor (*Sorbus torminalis*). Tots aquests arbres existeixen al Vallespir però no a la mateixa altitud.

El server, o servera, és de la família de les Rosàcies, com els rosers, els ametllers, els presseguers, els arços... El pare de Josep Sebastià Pons, que era metge, va ser el botànic dels rosers del Rosselló. Les rosàcies són plantes amb o sense fusta. Poden ser herbes, arbustos o arbres. Allò que determina la classificació és la flor. La classificació de les plantes va ser una creació de Carl Linné, naturalista suec nascut el 1707. Les flors del server són blanques, mascles i femelles, i tenen cinc sèpals i cinc pètals. Les seves fulles són compostes i amb les vores serrades en els dos terços superiors.

Els fruits del server són molt específics : una pera no és una poma, ni un préssec, ni una ametlla, ni una cirera. Les serves tenen la forma d'una pera petita i es mengen com les nespres (*Mespilus germanica*). « Es coven amb palla perquè madurin, si no, són molt aspres » diuen Joan Vallès i col·labora-

dors dins del llibre «Etnobotànica de les terres gironines» pàg. 190.

El server és una planta d'aquí. Un arbre bastant petit (4m) i escàs, fa part de la flora del Rosselló i del Vallespir. Pot pujar fins als 1400m. França endins, pot ser molt més alt (20m) i també més freqüent. En francès se'n diu « cormier ». Es un arbre caducifoli. Li agraden els llocs calents i si pot tenir llum, millor. Es pot fer gran i arribar als 500 o 600 anys.

A l'est del Vallespir i a bona part del Rosselló, el nom específic de l'arbre és el selvier i els seus fruits s'anomenen "selvis".

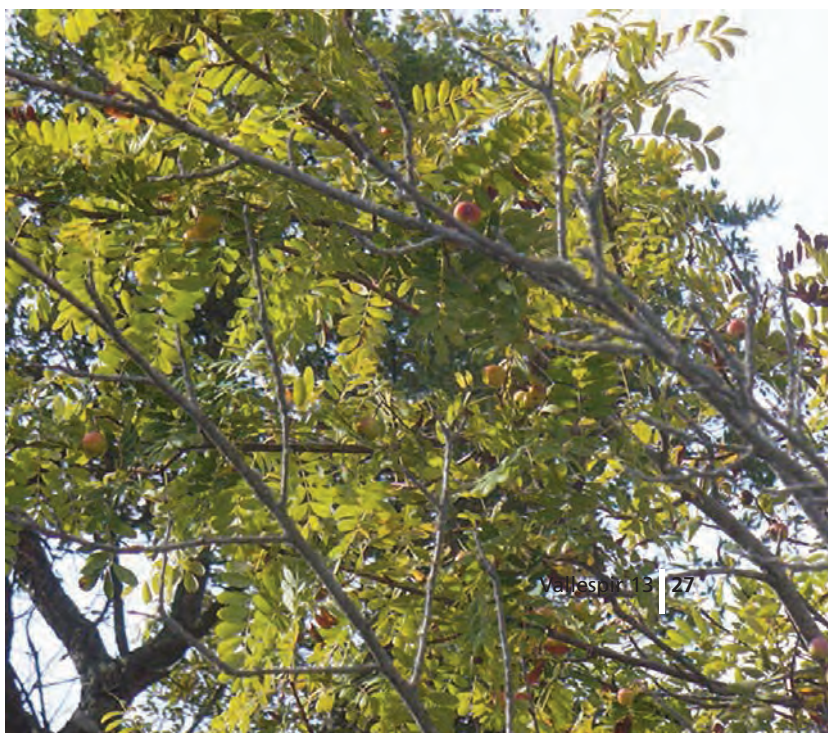
Si voleu veure un server, en trobareu un per exemple sobre la carretera que va de la Farga de Reiners al poble, passant pel Collet.

Bibliografia:

RAMEAU (J.C.) MANSION (D.) DUMÉ (G.) et GAUBERVILLE (C.) -2008 - Flore forestière française -tome 3- Institut pour le développement forestier

TOSTI (J.) site web, fleurs du Roussillon
<http://www.jeantosti.com/fleurs5/sorbier5.jpg>

VALLES (J.), PARADA (M.), SALGA (A.) i BONET (M.A.) Etnobotànica de les terres gironines,-2002- Diputació de Girona.

CULTURES D'ARREU DEL MÓN

La Vall d'Aosta

per Gentil Puig

La Vall d'Aosta és una petita vall dels Alps, situada entre França i el nord-oest d'Itàlia, que compta actualment amb una població d'uns 130.000 habitants. Com la nostra Vall d'Aran, la Vall d'Aosta és una regió amb un estatut especial dins de l'Estat italià.

Durant l'antiguitat, al segle Vè aC, la Vall d'Aosta fou ocupada pels celtas, i el 25 aC l'emperador August (63 aC i 14 dC) fundà Augusta Preatoria (Aosta) que fou poblada pels romans fins al segle IV. El teatre romà d'Aosta data de l'època de l'emperador August i l'amfiteatre de la de l'emperador Claudi (10 aC i 54 dC). A partir del 443, Aosta és ocupada pels burgundis, i del 523 pels ostrogots. Al segle VI, Aosta pertany al reialme dels Llombards de 569 a 575.

A l'edat mitjana la Vall d'Aosta depèn del reialme dels francs, i després de l'Imperi Carolingi, el 879. Del segle X al segle XI, Aosta pertany al reialme de Borgonya, i a la mort de Rodolf III de Borgonya, l'avantpassat dels comtes de Savoia, Umberto I, i això durant prop de 10 segles, de 1024 fins 1946, la Vall d'Aosta, com diverses altres regions alpines, serà patrimoni de la Casa de

Savoia. Amadeu III de Savoia fou el primer comte de Savoia d'ençà del segle XII.

Al Renaixement, els exèrcits francesos de Francesc I ocuparen els territoris de Savoia. El 1551 Carles III de Savoia ratificà les institucions valldotanes, i el 1559 amb el Conseil des Commis ho seran per Emmanuel-Philibert de Savoia, que declarà el francès llengua oficial per als escrits oficials de la Vall d'Aosta, enlloc del llatí. El 1588, entra en vigor el Codi de Costums del ducat d'Aosta.

El 1794, la Vall d'Aosta fou ocupada per les tropes revolucionàries franceses, i el 1798 fou annexada per França. L'any següent, hi hagué a la Vall una forta resistència popular. L'any 1800, baixant pel coll Sant Bernat Napoleó Bonaparte passà per la Vall d'Aosta, a l'inici de la seva campanya d'Itàlia. L'any 1860, la Savoia és annexada per França, i la Vall d'Aosta es troba separada del seu entorn francòfon. L'any 1861, es crea el reialme d'Itàlia, la Vall passa a dependre de la província de Torí. De 1922 a 1943 fou la trista època del poder feixista de Mussolini, i d'una política d'italianització intensa amb

PANORÀMICA DE LA VALL

la supressió del francès. Entre 1943 i 1945, s'organitzà la resistència contra el nazis i els feixistes, i la Vall d'Aosta s'alliberà gràcies a la lluita armada. El 1948, la Vall d'Aosta esdevé una de les vint regions autònomes de l'Estat italià.

Pel que fa a la llengua administrativa, segons el *CONSEIL DES COMMIS*, la Vall d'Aosta, va passar del llatí al francès a partir de 1536. No obstant això, la llengua històrica, tradicional i popular de la Vall era, i és encara, el francoprovençal amb la seva variant dialectal, el valldotà. La Vall d'Aosta ha conegut una llarga convivència de llengües, perquè d'ençà del segle XVI el francès fou la llengua oficial dels estats de Savoia. Durant el segle XIX, amb el *RISSORGIMENTO*, el francès perdé terreny. Però el 1900, un 90% dels habitants de la Vall eren encara de llengua materna valldotana.

Després de la Segona Guerra Mundial, la situació administrativa de la Vall d'Aosta evoluciona cap a un model de bilingüisme, on l'italià i el francès són llengües oficials. Cal conèixer el francès per a poder accedir als llocs de treball de l'administració pública. L'ensenyament de les llengües es fa amb paritat horària entre l'italià i el francès, encara que les altres matèries són ensenyades en italià. Així doncs, malgrat un règim d'autonomia, la llengua francesa ha anat dismi-

nuïnt, a causa de l'acció dels mitjans italòfons. Les emissions francòfones són reduïdes, sobretot després de la desaparició de la *RADIO MONT BLANC*. Els programes de televisió en francès o en francoprovençal tenen només lloc al vespre, després del telenotícies regional. De fet, l'italià és actualment la llengua comuna dels mateixos valldotans. Als anys 1990, el francoprovençal va ser reconegut com a llengua regional. Una llei regional recent l'ha introduït com a llengua d'aprenentatge als programes de l'escola primària de la Vall d'Aosta.

Podem concloure indicant que la llengua francesa i la llengua italiana són tractades de manera idèntica en tots els àmbits socials, llevat del de la justícia. El francoprovençal, una de les tres llengües diferents del grup lingüístic gal·loromànic, és encara parlada i protegida tant pel *Bureau régional pour l'ethnologie et la linguistique*, com per d'altres iniciatives culturals. Precisem per acabar que la ciutat d'Aosta ha estat durant molts anys la seu del *CMIEB (CENTRE MONDIAL ET D'INFORMATION POUR L'ÉDUCATION BILINGUE)*, amb el qual he tingut la sort i el plaer de col·laborar durant els anys 1980.

(Vegeu: <http://www.idref.fr/o84265264> ; <http://www.cebip.com/datapage.asp?l=1&id=29>)

ANFITEATRE I PONT ROMÀ A LA VALL D'AOSTA

NOTES DE LECTURA

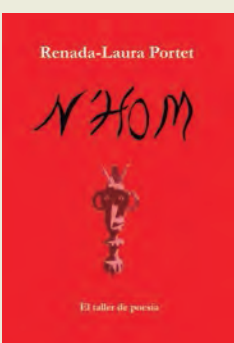

PALANQUES

Miquel Arnaudies, Ed. Trabucaire, Perpinyà, 2018

“Una sèrie de contes i reflexions, escrits en la llengua del Pont de Ceret, cruïlla entre les terres fèrtils del Rosselló proper, al peu de l'Aspre, i la vall feréstega del Vallespir (...) Uns contes on el lector s'immergeix en un temps proppassat, el temps de la joventut de l'autor, un testimoni d'una vida que ja s'esvaeix (...) Un olor de vida passada que molts desconeixen”

” Cuines i cuinats. Fregits rescalfats. Fricots escaldats. Trossos i bocins. Seria hora de canviar les receptes. L'amo canvia de mà. El temps canvia de trasteig. El temps canvia de coixí. La casa pintorlejada de colors nous s'ha tret la vergonya.”

N'HOM

Renada-Laura Portet, Taller de poesia, Edicions de L'Emboscall 2017

L'expressió N'hom respon al títol d'un recull de poemes inèdit de Renada. Aquest pronom indefinit (hom), ben rossellonès, procedent del baix llatí, es transforma en una personalització desdoblada de diferents subjectes, dels quals se serveix l'autora per expressar meravelloses acrobàcies internes: “circ”, segons ella, “circ social”, “circ familiar”, “circ intel·lectual”... A ulls de la poeta, els humans, tan insignificants en el fecund univers, som vistos com minúscules figures que actuem en el gran circ de la vida. Renada hi empra un sistema o recurs evolutiu que parteix del corrent simbolista, però que juga amb l'actitud subjectiva, amb l'expressió sentimental, amb la temàtica personal de l'angoixa de viure i amb la invasió del no-res. Meditació de la dona que s'enfronta a la realitat més esquerpa, que ofega el mateix desig de viure: ens mostra una mena de món kafquià a través d'aquest “hom” el·líptic.

ESTUDIS ESCÈNICS NORD-CATALANS

Aïnes Noves num 5, PUP, Perpinyà 2018

Aquest nou exemplar de la revista universitària Aïnes Noves, editat per les PUP de la Universitat de Perpinyà, s'inscriu en la continuïtat del núm. 4, que tractava del *Teatre català a les perifèries*. Aquest núm. 5 aprofundeix en les programacions, la difusió i la recepció de les obres teatrals nord-catalanes, i presenta tres grans temes: el context del teatre de Joan Pere Cerdà, amb un excel·lent article de la Maria Grau; el teatre del moviment *Terra Nostra* de Perpinyà, de 1936 a 1942, de Pierre Grau; i les fonts de l'obra de teatre *L'amor i el papagai* de Josep Sebastià Pons, per Michel Adroher. Finalment, Domènec Bernardó presenta dos estudis, primer sobre la Revue Catalane i el teatre de 1907 a 1921, i el segon, sobre arxius de Renat Botet i d'Edmond Brazès de Ceret.

RÉVOLUTION DE L'ART EN ROUSSILLON

Jane Mann i Brian Cotton, Ed. Presses Littéraires, 2014

Al final del segle XIX, l'escultor de Banyuls de la Marenda, Arístides Mallol, creava les formes sensuais de les seves grans escultures, i el 1905, Matisse i Derain exploraven els colors mediterranis amb el fauvisme, a Cotlliure. Alguns anys més tard, Frank Burty Haviland i Manolo Huguet descobrien Ceret. Picasso els va retrobar el 1909, amb Georges Braque i Juan Gris. Ceret esdevenia una de les seus del Cubisme entre Le Bateau Lavoir de Montmartre i Els 4 gats de Barcelona. Des d'aquestes dues ciutats mediterrànies, aquella revolució artística va arribar després a París i a tot el món. A l'obra *Révolution de l'art en Roussillon*, els autors comenten les històries d'uns artistes que van canviar les formes de l'Art Modern.

Ja m'ho deia la meva mare: llibres, llibres i més llibres

Renada-Laura Portet